

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281-65/18
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 28886 датум: 13.09.2018.г.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети Окружном затвору у Зрењанину

Београд, јул 2018. године

САДРЖАЈ

1. УВОД

- 1.1. **Основне напомене**
 - 1.1.1. Мандат НПМ
- 1.2. **Подаци о посети заводу**
 - 1.2.1. Општи подаци о посети
 - 1.2.2. Ток посете
 - 1.2.3. Сарадња завода са НПМ
- 1.3. **Подаци о заводу**
 - 1.3.1. Општи подаци о заводу
 - 1.3.2. Посебни подаци / из 2017. године
 - 1.3.3. Посебни подаци / на дан посете
 - 1.3.4. Локација и архитектура завода

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

- 2.1. **Материјални и други животни услови**
 - 2.1.1. Просторије - спаваонице
 - 2.1.2. Просторије - самице
 - 2.1.3. Заједничке просторије
 - 2.1.4. Хигијена
 - 2.2. **Исхрана**
 - 2.2.1. Кухиња
 - 2.2.2. Трпезарија
 - 2.2.3. Кантина
 - 2.3. **Правна заштита, безбедност и контрола**
 - 2.3.1. Правна заштита
 - 2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа
 - 2.3.1.2. Пружање правне помоћи
 - 2.3.1.3. Посете бранилаца
 - 2.3.1.4. Поднесци и притужбе
 - 2.3.1.5. Достављање службене поште
 - 2.3.2. Безбедност
 - 2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)
 - 2.3.2.2. Мере безбедности
 - 2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета
 - 2.3.2.2.2. Видео надзор
 - 2.3.2.2.3. Аларм за позивање страже
 - 2.3.2.2.4. Служба за обезбеђење
 - 2.3.2.3. Мере принуде
 - 2.3.2.3.1. Везивање кожним каишевима
 - 2.3.2.4. Посебне мере
 - 2.3.2.4.1. Усамљење
 - 2.3.2.5. Дисциплинске мере
 - 2.3.2.5.1. Упућивање у самицу
 - 2.3.3. Контрола
- 2.4. **Третман и положај лица лишених слободе**
 - 2.4.1 Третман

- 2.4.1.1. *Организација и едукација запослених у Одсеку за третман*
- 2.4.1.2. *Пријем и утврђивање програма поступања*
- 2.4.1.3. *Спровођење програма поступања*
- 2.4.1.4. *Измена програма поступања / накнадно разврставање*
- 2.4.1.5. *Социјална подршка и припрема за отпуст*
- 2.4.2. *Образовање и стручно усавршавање*
- 2.4.3. *Упошљавање*
- 2.4.4. *Слободно време*
- 2.4.4.1. *Време изван затворених просторија и физичке активности*
- 2.4.4.2. *Културне и друге активности*
- 2.4.5. *Обавештавање*
- 2.4.5.1. *Штампа*
- 2.4.5.2. *Телевизија*
- 2.4.5.3. *Библиотека*
- 2.4.6. *Посете*
- 2.4.7. *Пошиљке и комуникација*
- 2.4.7.1. *Пакети*
- 2.4.7.2. *Новчане пошиљке*
- 2.4.7.3. *Телефонирање*
- 2.4.8. *Верска права*
- 2.5. Здравствена заштита**
- 2.5.1. *Организација*
- 2.5.1.1. *Здравствена служба*
- 2.5.1.2. *Здравствене евиденције*
- 2.5.1.3. *Праћење здравственог стања*
- 2.5.1.4. *Просторије за пружање здравствене заштите*
- 2.5.1.5. *Апотека, подела лекова и терапије*
- 2.5.2. *Лекарски прегледи*
- 2.5.2.1. *Прегледи по пријему*
- 2.5.2.2. *Редовни (периодични прегледи)*
- 2.5.2.2. *Прегледи по захтеву*
- 2.5.2.3. *Прегледи у посебним случајевима*
- 2.5.3. *Лечење и интервенције*
- 2.5.3.1. *Лечење и интервенције у заводу*
- 2.5.3.2. *Лечење и интервенције ван завода*
- 2.5.3.3. *Стоматолошка заштита*
- 2.5.3.4. *Лечење душевно оболелих лица*
- 2.5.4. *Посебни аспекти здравствене заштите*
- 2.5.4.1. *Заразне болести*
- 2.5.4.2. *Болести зависности*
- 2.5.4.3. *Повређивања*
- 2.5.4.4. *Штрајк глађу*
- 2.5.4.5. *Изложеност дуванском диму*
- 2.5.4.6. *Смртни случајеви*
- 2.5.5. *Здравствени надзор*
- 2.5.5.1. *Надзор над радом завода*
- 2.5.5.2. *Надзор над радом здравствене службе*

1. УВОД

1.1. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ

1.1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У чл. 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Београдски центар за људска права, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (МДРИ-С), Комитет правника за људска права (ЈУКОМ) и Међународна мрежа помоћи (ИАН).

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговор", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласник РС" бр. 25/18.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Зрењанину
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	13. јул 2018. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови Националног механизма за превенцију тортуре, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са Покрајинским заштитником грађана – омбудсманом, удружењем Комитет правника за људска права и спољном сарадницом – експерткињом медицинске струке
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна, по Плану посета за 2018. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
САСТАВ ТИМА	<p>Вођа тима: <i>Јелена Унијат, Заштитник грађана/Секретаријат НПМ</i></p> <p>Чланови тима: <i>Марко Анојчић, Заштитник грађана/Секретаријат НПМ</i> <i>Јелена Јелић, Заштитник грађана/Секретаријат НПМ</i> <i>Јелена Самарџић, Заштитник грађана/Секретаријат НПМ</i> <i>Анико Ширкова, Покрајински заштитник грађана – омбудсман</i> <i>Јагода Вјештица, Покрајински заштитник грађана – омбудсман</i> <i>проф. др Снежана Павлекић, специјалиста судске медицине</i> <i>др Катарина Голубовић, Комитет правника за људска права</i></p>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

НПМ посете установама у којим се налазе лица лишена слободe обавља у складу са сувојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

ФАЗА I: РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета тима НПМ започета је, у оквиру I фазе по утврђеној методологији, разговором са руководством Завода. У уводном излагању, вођа тима указао је на мандат НПМ, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу. Управница је представила Завод у општим цртама и указала на основне проблеме са којима се Завод суочава у раду.

ФАЗА II: ОБИЛАЗАК УСТАНОВЕ

Тим НПМ је обишао смештајне капацитете у Заводу: просторије за смештај осуђених, притворених и прекршајно кажњених лица, пријемно одељење, просторије за смештај лица под посебним и дисциплинским мерама, затим простор за шетњу, просторије за посете, просторије за посете блиских лица, просторије за пружање здравствене заштите и друге.

ФАЗА III: УТВРЂИВАЊЕ СТАЊА У ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

Посета тима НПМ је, у оквиру III фазе посете по утврђеној методологији, обухватила разговоре са руководиоцима областима рада (начелницима служби) у Заводу о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти; мере принуде, посебне и дисциплинске мере; права лица лишених слободe и њихов третман; здравствена заштита и друго.

Начелници и друга одговорна лица у Заводу су чланове тима НПМ информисали о стању у Заводу и проблемима са којима се суочавају у раду. Током разговора извршен је увид и фотокопирање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права лица лишених слободe. Осим разговора и увида и фотокопирања документације, чланови тима НПМ су у оквиру III фазе посете обишли поједине посебне просторије референтне за област посматрања.

ФАЗА IV: ИНТЕРВЈУИ СА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Тим НПМ је током посете обавио разговоре са већином лица лишених слободe, који су се у време посете налазили у Заводу. Нико од лица, са којима је обављен разговор, није се жалио на било какав облик тортуре или злостављања од стране заводских службеника. Највећи број жалби односио се на остваривање здравствене заштите, могућност напредовања у третману и исхрану.

ФАЗА V: ЗАВРШНИ РАЗГОВОР СА УПРАВНИЦОМ ЗАВОДА

Посета Заводу окончана је, по утврђеној методологији, разговором тима НПМ са руководством.

Тим НПМ указао је на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободе, њиховом третману, здравственој заштити и исхрани, ученој атмосфери међу осуђенима, односу запослених према тиму НПМ, о примедбама које су истакла лица лишена слободе, као и о појави елемената који могу довести до појаве тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања.

1.2.3. САРАДЊА ЗАВОДА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама, фотографисање свих делова Завода без ограничења, као и преглед, увид и фотокопирање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

Поступање управе Завода и свих запослених у смислу стварања услова за рад НПМ, као и исказана критичка свест у односу на пропусте уочене током посете, охрабрује у смислу очекивања да ће уочени недостаци на које је указано у овом извештају бити благовремено отклоњени, у складу са објективним могућностима Завода.

1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ**1.3.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ЗАВОДУ**

НАЗИВ	Окружни затвор у Зрењанину
АДРЕСА	Ул. Гундулићева бр. 1А, 23 000 Зрењанин
КОНТАКТ	телефон: 023/511-237, факс: 023/563-269 електронска пошта: zrzatvor@uiks.gov.rs
УПРАВНИК	Љиљана Бранковић
ВРСТА	окружни затвор
ТИП	полуотворени
ОДЕЉЕЊА	отворено полуотворено затворено
СЛУЖБЕ	Служба за обезбеђење Служба за опште послове Одсек за третман Одсек за обуку и упошљавање
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ	укупно 55, од тога: - 5 на пословима третмана - 31 на пословима обезбеђења - 5 на пословима обуке и упошљавања - 4 на пословима здравствене заштите, од тога 2 медицинских техничара 1 лекар опште праксе 1 лекар психијатар - 10 на општим пословима, од тога: 1 дипломирани правник 1 професионални кувар
ПРЕДВИЂЕН КАПАЦИТЕТ	за укупно 172 лица, од тога: - за 60 притвореника - за 102 осуђених - за 10 прекршајно кажњених

<p>ПОСЕБНЕ ПРОСТОРИЈЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - за притвор - за пријем - за извршење казне за прекршај - за издвајање оболелих осуђених - за амбуланту - за апотеку - за усамљење и самицу - за посете браниоца - за посете породице - за посете брачног друга или другог блиског лица - за културне активности - за библиотеку - за обављање верског обреда - простор за шетњу од 1550 м² са надстрешницом од 8 м² - терени за вежбање на отвореном
<p>ЕВИДЕНЦИЈЕ (КЊИГЕ)</p>	<p>Евиденција (књига) ванредних догађаја (инцидената) <i>води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) примене мера принуде <i>води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) примене посебних мера <i>води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) дисциплинског кажњавања <i>води је Служба за опште послове</i></p> <p>Евиденција (књига) извршења дисциплинске мере упућивања у самицу <i>води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту <i>води је Служба за опште послове</i></p> <p>Евиденција (књига) пружања правне помоћи у заводу <i>води је Служба за опште послове</i></p> <p>Евиденција (књига) повреда <i>води је медицинско особље</i></p> <p>Евиденција (књига) умрлих лица <i>води је медицинско особље</i></p> <p>Евиденција (књига) лекарских прегледа <i>води је медицинско особље</i></p> <p>Евиденција (књига) контроле квалитета хране <i>води је медицинско особље</i></p> <p>Евиденција (књига) о лицима која одбијају лечење, храну или воду <i>воде је медицинско особље и Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) повреда на раду <i>води је запослени задужен за безбедност и здравље на раду</i></p>

1.3.2. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / ИЗ 2017. ГОДИНЕ

ВАНРЕДНИ ДОГАЂАЈИ	<p>У 2017. години је било 30 ванредних догађаја (инцидената), и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 бекство или удаљење - 15 штрајкова глађу - 8 насиља међу затвореницима <i>у којима је учествовало 20 лица</i> <i>у којима је теже повређено 1 лице</i> - 3 самоповређивања - 2 проузроковања материјалне штете <i>у којима је учествовало 1 лице</i> - 1 проналазак недозвољених предмета
МЕРЕ ПРИНУДЕ	<p>У 2017. години 11 пута су примењене мере принуде, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 5 употреба физичке снаге - 1 везивање лисицама - 1 везивање кожним каишевима - 2 издвајања - 2 употребе гумене палице
ПОСЕБНЕ МЕРЕ	<p>У 2017. години према 67 пута су примењене посебне мере, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 усамљења - 64 тестирања на заразне болести или психоактивне супстанце
ДИСЦИПЛИНСКЕ МЕРЕ	<p>У 2017. години према 14 лица су изречене дисциплинске мере, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - према 7 лица упућивање у самицу - према 1 лицу одузимање додељених проширених права и погодности - према 6 лица ограничење или забрана примања пакета
ПРИТУЖБЕ, ЖАЛБЕ и ЗАХТЕВИ ЗА СУДСКУ ЗАШТИТУ	<p>У 2017. години лица лишена слободе су поднела:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 притужбу управнику - 1 притужбу директору Управе - 1 притужбу судији за извршење - 1 захтев за судску заштиту против коначног решења
ЗДРАВСТВЕНЕ УСЛУГЕ	<p>У 2017. години је 3.601 пута пружена здравствена услуга за укупно 1063 лица</p>
УПУЋИВАЊА ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ	<p>У 2017. години 234 лица је 409 пута упућено ради пружања здравствене заштите ван Завода, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 14 у Специјалну затворску болницу - 395 у друге здравствене установе

СМРТНИ СЛУЧАЈЕВИ	У 2017. години није било смртних случајева
ПРАВНА ПОМОЋ	У 2017. години 118 пута је пружена правна помоћ
ПРЕМЕШТАЈИ	У 2017. години 14 лица је премештено у други Завод
ПРЕКИДИ	У 2017. години 8 пута је прекинуто извршење казне затвора за 8 осуђених
ПРЕВРЕМЕНА ОТПУШТАЊА	У 2017. години није било превремено отпуштених

1.3.3. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / на дан посете

БРОЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ	<p>Укупно 214 лица, од тога:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 98 у притвору - 116 на извршењу казне затвора, и то: <ul style="list-style-type: none"> 98 <u>осуђених</u> 13 у пријемном одељењу 16 у отвореном одељењу 12 у полуотвореном одељењу 52 у затвореном одељењу 18 <u>прекршајно кажњених</u> - 4 ван Завода <ul style="list-style-type: none"> 2 на годишњем одмору ван завода 2 на викенд одсуству - 1 у удаљењу или бекству
БРОЈ ПРИПАДНИКА ПОСЕБНИХ ГРУПА	<ul style="list-style-type: none"> - 1 осуђени са инвалидитетом - 6 странаца <ul style="list-style-type: none"> 4 притвореника 2 прекршајно кажњених - 6 жена - 6 малолетника
БРОЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ ПОД МЕРАМА	<p>У тренутку посете није било лица под мерама принуде или посебним мерама.</p> <p>У тренутку посете према 1 лицу у току је било извршење дисциплинске мере ограничење или забрана примања пакета.</p>

<p>БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ</p>	<p>Укупно 55 лица на извршењу казне затвора, и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 51 осуђених <ul style="list-style-type: none"> 32 из отвореног одељења 5 из полуотвореног одељења 14 из затвореног одељења - 4 прекршајно кажњених - 46 у Заводу - 9 ван Завода
<p>БРОЈ ИНФЕКТИВНО ОБОЛЕЛИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ</p>	<p>14 лица од хепатитиса</p>

1.3.4. ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА

<p>ЛОКАЦИЈА</p>	<p>Завод је лоциран у градској четврти званој "Мала Америка," у строгом центру града, на десној обали некадашње реке Бегеј. У склопу је зграде суда и у непосредној близини Реформаторске цркве и "Малог моста."</p> <p>Одсек за обуку и упошљавање (економија завода) је физички издвојен на око 3 км од Завода, налази се у ул. Тителски ред бб, у урбаној средини.</p> <p>Путна мрежа је добро развијена и задовољава потребе Завода.</p>
<p>АРХИТЕКТУРА</p>	<p>Зграда је грађена од 1906 - 1908. године, а 1991. године је категоризована у Споменик културе од великог значаја за Републику Србију.</p> <p>Зграда је монументална двоспратна грађевина подужне основе у облику неправилног ћириличног слова П, са двориштем у средини и са веома издуженим уличним крилом које је постављено паралелно са током Бегеја, а на регулационој линији улице Кеј 2. октобра.</p> <p>У архитектонском смислу огледа се утицај пенсилванијског система, јер су пројектоване спољашње просторије дуж спољних зидова завода и галерије на два нивоа преко које им се приступа, али преовлађују просторије за колективни смештај, што чини мешовиту концепцију изградње затвора.</p>

СТАЊЕ ОБЈЕКТА	<p>Зграда је веома стара, изграђена је на земљишту са подземним водама, због чега је у истој присутна влага. Санирање влаге се ради сваке године.</p> <p>Проблем постоји са водоводном мрежом, јер је зграда у старом језгру града, са старим и лошим водоводним инсталација, због чега је притисак воде веома слаб, што прави проблем приликом туширања лица лишених слободе.</p> <p>Електричне инсталације у главној згради и на економији завода су промењене током 2017. године.</p>
--------------------------	--

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

Завод је сачињен од једног вишеетажног објеката, а на удаљености од пар километара од Завода налази се и Економија. Поред управног дела зграде са службеним канцеларијама, Завод располаже са просторијама-спаваоницама за лица лишена слободе, просторијама за извршење мере самице / усамљења, трпезаријом, кухињом, двориштем, салом за посете, посебном просторијом за посете блиских лица, амбулантом, стационаром и вешерајем.

Капацитет Завода је са 150 проширен на 170, а у тренутку посете Завод је био пренасељен, јер је на дан посете тим НППМ било 214 лица (98 осуђених, 98 притвор и 18 прекршајно кажњених).

Притворска јединица није физички одвојена од осталог дела Завода. Спаваонице у којима су смештена притворена лица нису одвојене по спрату од спаваоница у којима се налазе осуђена лица. Приликом распоређивања притвореника по спаваоницама, води се рачуна о њиховој старости, полу, врсти и тежини кривичног дела које им се ставља на терет, држављанству, као и навикама. У складу са тиме, жене се смештају у посебну просторију, страни држављани су смештени у истој просторији ради споразумевања, а пушачи се одвајају од непушача. За малолетнике се прибављају одобрења суда да буду у спаваоницама са пунолетнима.

У тренутку посете у притвору се налазило 6 жена, 6 малолетника, 2 прекршајно кажњена Сиријца, који су заједно били смештени у посебној просторији, одвојено од осталих. Такође, у притвору су била и 3 страна држављанина, Аустријанци. У моменту посете, у већим спаваоницама било је смештено од 10 до 12 притвореника, а у мањим спаваоницама биле су смештене жене - притворенице. По наводима службених лица, број смештених притвореника значајно је порастао од почетка примене Закона о спречавању насиља у породици⁴, односно од јуна 2017. године, а велики број притворених лица окривљено је за кривично дело насиље у породици (нпр. у једној спаваоници од 12 притвореника, њих 5 је за насиље у породици). Број осумњичених за насиље у породици повећао се нарочито после случаја који се десио у Житишту.

У Заводу се спроводи и полицијско задржавање уколико има слободних капацитета. Задржана лица се смештају одвојено од осталих. Завод им обезбеђује храну, постељину и хигијенска средства, а полицијски службеници их чувају. Није им омогућена шетња, али према наводима кратко остају на задржавању, углавном до 24 часа.

2.1.1. ПРОСТОРИЈЕ - СПАВАОНИЦЕ

Просторије-спаваонице су опремљене столовима, клупама за седење и касетама, а у неким просторијама постоји и озидан лавабо са чесмом (такозвано „корито“). Осуђенима је дозвољено да имају и вентилатор у спаваоницама.

Лежајеви имају душек, јастук и постељину, која делује чисто, а по наводима затечених лица мења се на 15 дана, с тим да је им је дозвољено да користе своју постељину. Међутим,

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 94/2016

уочено је да су лежајеви и душеци већином врло стари и дотрајали. У тренутку посете једно лице је имало и повреду на нози која је проузрокована оштрим зарђалим делом кревета.

УТВРЂЕНО

У Заводу највећи број кревета и душека су стари и дотрајали, а чија оштећења су имала за последицу повреде осуђених.

СТАНДАРДИ

Сваком осуђеном се обезбеђује посебан лежај са постељином. Постељина се састоји од: душека, јастука, јастучнице, чаршава, ћебади и навлаке за ћебе.⁵

Сваки затвореник има право на засебан кревет и сопствену прикладну посетљину, која се одржава у добром стању и мења довољно често.⁶

Услови смештаја затвореника, нарочито просторије за спавање, морају бити такви да не нарушавају људско достојанство, да се испуњавају захтеви за одржавање здравља и хигијене.⁷

Под је прекривен линолеумом и у добром је стању. Спољни прозори могу да се отварају и имају прозирно стакло (уз проређене решетке), што омогућује непосредан доток природне светлости и свежег ваздуха. Вештачко осветљење у мањим спаваоницама обезбеђује по једна неонска арматура са неонкама, док су у већим по две. Током разговора са лицима лишеним слободе, тим НПМ је добио информацију да је јачина светла у тоалетима у оквиру спаваоница изузетно слаба, у шта су се и чланови тима уверили током обиласка спаваоница.

Мокри чвор се налази унутар сваке просторије-спаванице и зидом и вратима одељен је од остатка просторије. У мањим спаваоницама лимени параван одваја мокри чвор од остатка спаваонице. Хигијена је задовољавајућа, међутим у неким тоалетима су санитарни уређаји дотрајали. Топле воде нема у оквиру мокрог чвора. Даље, у спаваоници број 17 тоалет је теже приступачан, с обзиром да је под од прага на вратима подигнут скоро метар у висину.

⁵ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 18.

⁶ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тачка 21.

⁷ Ibid.

УТВРЂЕНО

Поједини санитарни уређаји у оквиру мокрих чворова у спаваоницама су дотрајали и нису примерени за употребу.

Приликом обиласка спаваоница уочено је да је неким тоалетима вештачко осветљење слабо.

СТАНДАРДИ

*Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.*⁸

*Просторије у заводу морају имати примерену санитарну опрему која омогућава обављање физиолошких потреба у чистим условима кад год то осуђени жели, уз обезбеђење приватности.*⁹

*Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенски исправне и поштују приватност.*¹⁰

*Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид...*¹¹

У Заводу се за извршење дисциплинске мере упућивања у самицу, посебну меру усамљења, као и за смештај жена и странаца у притвору, или других сличних категорија лица користи

⁸ ЗИКС, чл. 79, ст. 2.

⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16, став 6.

¹⁰ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тачка 19.3.

¹¹ ЗИКС, члан 79. став 1 и став 2.

8 просторија-спаваоница (бр. 5, 6, 7, 11, 12, 13, 14 и 15). Неке од тих спаваоница не задовољавају ни минималне услове пространости. Наиме, у тренутку посете 3 притворенице су биле смештене у спаваоници чија квадратура износи око 7,5 м², од чега је ширина просторије испод стандарда (ширина је 1,8, док према стандардима ширина од зида до зида мора да износи најмање 2 метра). Просторије су поред лежајева опремљене касетама, столовима и столицама и у свакој се налази параваном ограђен мокри чвор.

Поред тога што спаваонице не испуњавају ни минималне стандарде за смештај једног лица, проблем се повећава тиме што се у просторије тих димензија смешта и већи број лица.

НПМ разуме да су простроне могућности Завода ограничене, али то никако не сме бити оправдање за смештај већег броја лица у скућеном простору, посебно када су у питању лица у притвору која у тим (не)условима проводе и по 23 сата.

УТВРЂЕНО

У Заводу није омогућена пространост спаваоница, тако да на свако лице лишено слободе дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.

СТАНДАРДИ

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама.¹²

Минимални стандарди за лични животни простор у затворским установама:

- 6m² за просторију где се смешта једно лице, не рачунајући санитарни чвор

- 4m² за просторију где се више лица, не рачунајући санитарни чвор

- најмање 2 m ширине, од зида до зида

- најмање 2,5 m висине, од пода до плафона.¹³

У заједничким спаваоницама, треба поштовати минималне величине: 10m² за два затвореника, 21m² за пет затвореника, 35m² за седам затвореника и 60m² за дванаест затвореника.¹⁴

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид, те да спаваоница мора бити толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора; просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.¹⁵

Услови смештаја, а нарочито просторије за спавање, морају поштовати људско достојанство, приватност и испуњавати захтеве за одржавање здравља и хигијене, при томе водећи рачуна о климатским условима, површини пода, запремнини ваздуха, осветљењу, грејању и вентилацији.¹⁶

Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенски исправне и поштују приватност.¹⁷

Просторија у којој се извршава мера упућивања у самицу мора имати најмање четири квадратна метра и десет кубних метара простора. Просторија мора бити прозачна, осветљена дневним и вештачким осветљењем, загрејана у складу са климатским условима, опремљена креветом и постељином, столом и столицом.

У свим објектима у којима затвореници живе, раде или се окупљају мора да постоји систем аларма који омогућује затвореницима да одмах позову особље.¹⁸

2.1.3 ЗАЈЕДНИЧКЕ ПРОСТОРИЈЕ

У Заводу од заједничких просторија постоји трпезарија и мале чајне кухиње по спратовима Завода, као и заједничко купатило. Просторије намењене за дневни боравак лица лишених слободе не постоје. У приземљу поред вешераја налази се простор који служи за одмор лица која су упућена у кухињи или вешерају.

¹² ЗИКС, члан 77. став 1, исто Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 15.

¹³ Стандарди Животног простора по затворенику у затворским установама Европског комитета, СРТ/Inf (2015) 44.

¹⁴ Ibid, став 14.

¹⁵ ЗИКС, члан 79. став 1 и став 2.

¹⁶ Препорука Комитета министара држава чланица Савета Европе (Рец 2006; 2), у вези са европским затворским правилима.

¹⁷ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тачка 19.3.

¹⁸ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о европским затворским правилима Rec (2006) 2, тачка 18.2.

УТВРЂЕНО

У Заводу не постоје посебне просторије намењена за дневни боравак лица лишених слободе.

СТАНДАРДИ

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.¹⁹

Затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. Европски комитет за спречавање мучења сматра да би требало тежити да се осигура да лица у притворским јединицама буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера.²⁰

Осуђенима се обезбеђује простор за дневни боравак. У простору за дневни боравак обезбеђује се довољан број столица и одговарајући број столова према броју осуђеника који га користе. Простор за дневни боравак има техничке услове за коришћење радио и телевизијског апарата.²¹

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама. Разврставање осуђеног у просторије за заједнички боравак и спаваонице спровешће се уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.²²

Према наводима лица лишених слободе, купање им је омогућено три пута недељно у заједничком купатилу које се налази у приземљу Завода. Тим НПМ је обишао заједничко купатило и установио да су тушеви лименим параванима одвојени тако да омогућују притватност лицима, међутим у моменту посете, правилно је функционисало само 4 туша од постојећих 10, тако да се, према наводима притвореника, дешава да се по тројица у исто време купају под једним тушем. Исто тако, лица лишена слободе су навела да је време купања непримерено кратко.

УТВРЂЕНО

Већина тушева у заједничком купатилу не ради, па се дешава и да се више лица у исто време купа под једним тушем, а дужина трајања туширања није довољна за адекватно одржавање личне хигијене.

СТАНДАРДИ

Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.²³

Просторије у заводу морају имати примерену санитарну опрему која омогућава обављање физиолошких потреба у чистим условима кад год то осуђени жели, уз обезбеђење приватности.²⁴

¹⁹ ЗИКС, ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 239.

²⁰ Извод из 2. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења, СРТ/Info (92) 3.

²¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16.

²² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 77 ст. 1 и 2.

²³ ЗИКС, чл. 79, ст. 2.

²⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16, став 6.

Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенски исправне и поштују приватност. ²⁵

ЗАКЉУЧАК О СТАЊУ МАТЕРИЈАЛНИХ УСЛОВА У ЗАВОДУ

На основу анализе описаног стања смештајних капацитета зграде Окружног затвора у Зрењанину закључак је да је објекат стар, неуслован и пренасељен. Услед утврђених недостатка, у Заводу није могуће обезбедити адекватне смештајне услове за лица лишена слободе, нити спровести квалитетан и свеобухватан третмански рад са осуђенима и на одговарајући начин омогућити им остваривање загарантованих права. Из наведених разлога, у делу Извештаја који се тиче смештаја само су констатовани појединачни недостаци и наведени важећи прописи и стандарди у погледу смештаја осуђених и притворених лица.

1.

УТВРЂЕНО:

С обзиром на старост зграде, лоше архитектонске услове и недостатак просторног капацитета, у згради Окружног затвора у Зрењанину отежано је спровођење извршење кривичних санкција и мере притвора, у складу са важећим прописима и стандардима.

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће спровести мере и активности како би се у ОЗ Зрењанин решио проблем пренасељености и лицима лишеним слободе омогућили материјални и животни услови у складу са важећим прописима и стандардима, а нарочито они који се односе на пространост спаваоница, обезбеђивање заједничких просторија, нове кревете и душеке, санитарне уређаје, одржавање личне хигијене, дезинсекцију и влагу на зидовима у спаваоницама.

2.1.4. ХИГИЈЕНА

Тим НПМ је приметио напоре управе Завода да одрже што виши ниво хигијене, али с обзиром да је зграда стара, отежано је одржавати хигијену на задовољавајућем нивоу. Хигијена у просторијама-спаваоницама варира зависно од броја лица који у њој бораве. Међутим, уочено је да је неопходно хигијенско кречење у највећем броју просторија-спаваоница, посебно имајући у виду велики проблем са присуством инсеката, посебно стеница у Заводу²⁶. Такође, влага на зидовима је приметна како у оквиру тоалета, тако и у просторијама - спаваоницама.

²⁵Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тачка 19.3.

²⁶ Неколико лица показала су тиму НПМ и трагове уједа стеница по рукама и ногама.

2.

УТВРЂЕНО

У великом броју просторија-спаваоница и мокрых чворова примећена је влага на зидовима, а видно је присутно и присуство инсеката, посебно стеница.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право на смештај који одговара савременим здравственим, хигијенским и просторним условима и месним климатским приликама.²⁷

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид. Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.²⁸

ПРЕПОРУКА

ОЗ Зрењанин ће у просторијама-спаваоницама и мокрым чворовима санирати зидове од влаге, извршити дезинсекцију, а затим и хигијенско кречење.

У Заводу постоји вешерница са једном индустријском машином за прање и две обичне машине, као и две машине за сушење веша. У вешерници се пере и лични веш лица лишених слободе, тако што се прави распоред по собама. Тренутно постељине има довољно (добили су нових 640 комплета постељине), а до недавно је био проблем са постељином. Завод поседује и резервну гардеробу коју добија од Црвеног крста.

Током разговора са затеченим притвореницима тим НПМ је добио информације да нису упознати са могућношћу да перу веш у перионицама, осим постељине. У неколико спаваоница затечене су сушилице за веш (са вешом на њима), као и лавори за прање веша.

²⁷ ЗИКС, чл. 77, ст. 1.

²⁸ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16, ст. 1.

Нису имали примедбе на хигијенске пакете, као и на количину средстава за одржавање хигијене просторија-спаваоница.

3.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Зрењанин притвореницима није омогућено прање и сушење личног веша у перионици Завода.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Осуђеном се за време издржавања казне обезбеђује место за чишћење и одржавање одеће и обуће. Прање, сушење и пеглање рубља и одеће, као и постељине обавља се у заједничкој перионици завода.²⁹</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Зрењанин ће свим лицима лишеним слободе омогућити да лични веш перу и суше у перионици Завода.</p>

2.2. ИСХРАНА

У Заводу је упослен један професионални кувар, у радном односу на неодређено време. Помоћне послове у припреми хране врше осуђени. У одсуству професионалног куvara осуђени припремају храну под надзором радног инструктора.

Јеловник је истакнут у трпезарији. У тренутку посете био је истакнут јеловник за период од 09. до 15. јула 2018. године, пописан од стране управнице и лекара. Постоје и посебни јеловници у складу са верским уверењима, као и са посебним режимом исхране које је преписао лекар.

Оброци се сервирају у просторијама-спаваоницама. Разговарајући са лицима лишеним слободе, притвореници су навели да им се у оквиру пакета дозвољава уношење хране коју није могуће купити преко кантине. Притвореници су истицали да храна која се припрема у оквиру Завода није задовољавајућа, те да у летњој сезони само повремено има воћа. Већина истиче да је могуће добити исхрану усклађену са верском припадношћу и празницима, на упит.

Тиму НПМ су изнета опречна мишљења када је у питању квалитет исхране. Нека лица су навела да је исхрана добра, док су друга навела да нису задовољна исхраном и да је храна јако лошег квалитета, да им се воће не обезбеђује. Увидом у јеловнике од фебруара 2018. године, као и у актуелан јеловник у тренутку посете, НПМ је утврдио да су ови наводи тачни, односно да су од фебруара до јуна добијали једном недељно воћне компоте, а од јуна до 15. јула ни компот више није био на јеловнику.

²⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл.21, ст. 6. и 7.

4.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Завод лицима лишеним слободe не обезбеђује свеже воће у оброцима.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Најмање два пута недељно осуђеном се обезбеђује свеже воће и поврће у складу са годишњим добом. Послужени оброци морају задовољавати хигијенске стандарде.³⁰</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Зрењанин ће омогућити лицима лишеним слободe исхрану подобну да одржи њихово добро здравље и снагу, а између осталог два пута недељно биће им обезбеђено свеже воће.</p>

2.2.1. КУХИЊА

Кухиња се налази приземљу Завода. Делује одржавано, влага је приметна на плафону, али је хигијена задовољавајућа. Постоји доток природне светлости и ваздуха, као и аспиратор. Кухиња је опремљена примереном опремом, а у фрижидеру су затечени узорци хране који се чувају.

2.2.2. ТРПЕЗАРИЈА

Трпезарија се налази у приземљу Завода, уз кухињу. Просторија је светла, уредна и са довољним бројем столова и столица. Осим притвора, у трпезарији се служе оборци за сва лица лишена слободe.

2.2.3. КАНТИНА

У Заводу постоји кантина која је два пута недељено доступна лицима лишеним слободe. У свакој просторији спаваоници затечени су спискови са артиклима и цене, које су у нивоу тржишних цена.

Лица са којима је обален разговор нису имали замерке на функционисање и опремљеност кантине.

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА

2.3.1. ПРАВНА ЗАШТИТА

НПМ је уочио да Служба за опште послове ОЗ Зрењанин изузетно уредно води евиденције и предмете који се тичу лица лишених слободe, да се у великој мери поштују прописане процедуре и да за одлуке које доноси даје исцрпна образложења.

³⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 33. ст. 2.

2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа

Осуђена лица се о правима и обавезама које имају током боравка у Заводу, као и о начину заштите својих права, упознају у пријемном одељењу, о чему дају писмену изјаву, која се чува у њиховом досијеу. У неколико досијеа у које је тим НПМ извршио увид пронађене су ове изјаве.

Правилник о кућном реду је уочен на зиду павиљона, а уочено је и да су истакнуте бројне информације о различитим питањима која могу бити од значаја затвореницима: распоред телефонирања, процедура обављања посета и друго.

У библиотеци се налазе примерци Кривичног законика, Закона о извршењу кривичних санкција, Законика о кривичном поступку и други.³¹ Такође, приликом пружања правне помоћи у Заводу, лицу се по потреби дају изводи из релевантних прописа.

Лица лишена слободе са којима су чланови тима НПМ обавили разговоре су били упознати са процедурама у Заводу.

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

ОЗ Зрењанин има развијену праксу пружања правне помоћи осуђеним лицима.³² Правну помоћ лица траже путем поднеска и пружа је начелница Службе за опште послове, која је дипломирана правница. О правној помоћи се води евиденција у коју се уписују подаци о осуђеном и његовом захтеву (датум подношења, предмет, број под којим је заведен) и датум пружене правне помоћи. Од почетка 2018. године је било 21 оваквих захтева.

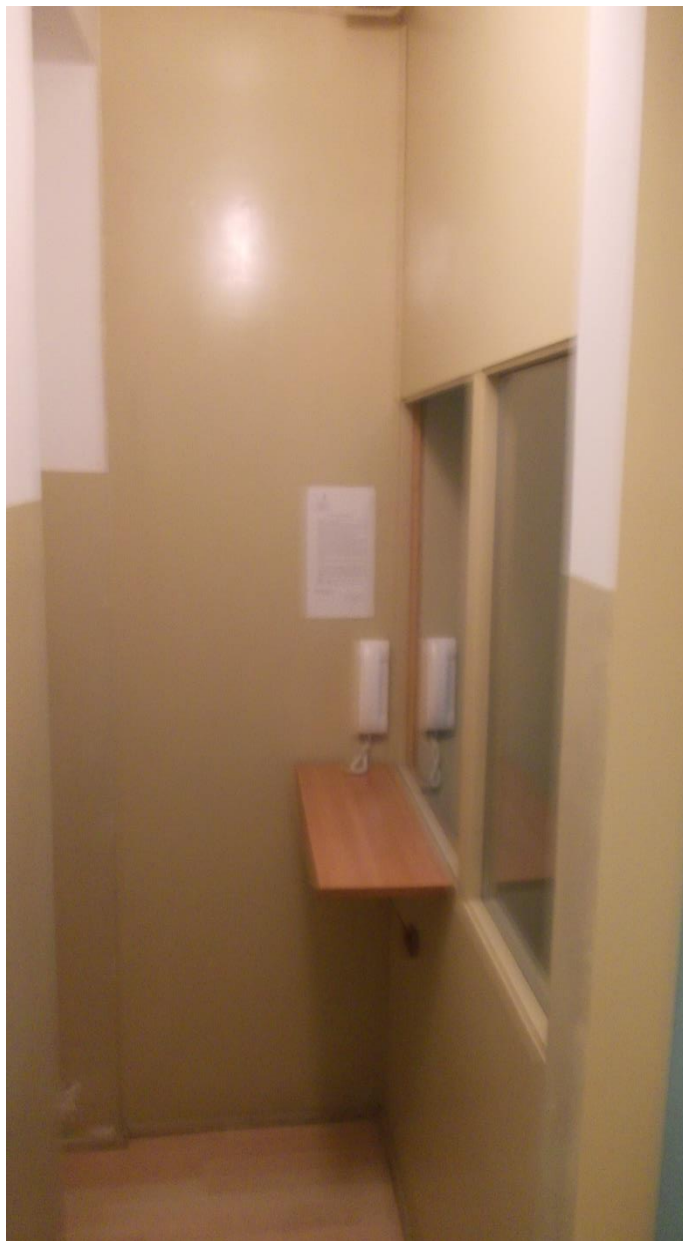
Увидом у евиденцију и поједине захтеве за пружање правне помоћи, утврђено је да се захтеви односе на најразличитија питања у вези са извршењем казне: превремено отпуштање, накнадно разврставање, премештај, спајање казни, појашњења судских одлука, рехабилитација, прекид извршења, као и на ствари које нису везане за извршење, као што су парнични и ванпарнични поступци или подношење кривичне пријаве. У појединим случајевима лицима су давани изводи из релевантних закона.

2.3.1.3. Посете бранилаца

ОЗ Зрењанин има просторију намењену за посете бранилаца. Она је подељена на 2 одељка, по 1 за посећено лице и браниоца. Просторија није под видео надзором и налази се уз Дежурну службу.

³¹ Више о библиотеци у поглављу 2.4.5.3. Библиотека.

³² У 2017. години чак 118 пута је пружена правна помоћ.

Ипак, ова просторија се не користи за све посете бранилаца. Према речима припадника Службе за обезбеђење, то је зато што због гужве не би било могуће да сва лица остваре право на посету браниоца, па се посете бранилаца обављају и у просторији за остале посете (сала за посете).³³ Међутим, иако је ова просторија под видео надзором, у њој током трајања посета стоји припадник Службе за обезбеђење. Неколико лица лишених слободe је тиму НПМ навело да се дешава да припадник ове Службе буде у просторији и током посете браниоца.

НПМ подсећа да би лицима лишеним слободe требало омогућити да консултације са правним заступницима обављају у приватности, што подразумева да се разговори не слушају. Свака комуникација између затвореника и њихових правних саветника, укључујући и непосредну комуникацију током посета, би требало да буде поверљива. **Уважавајући објективне околности у ОЗ Зрењанин, НПМ указује Заводу да би службеници који надзиру посете у великој сали требало да буду на довољној удаљености од лица лишених слободe и њихових правних заступника, тако да ове посете могу да надзиру само гледањем, а не и слушањем.**

2.3.1.4. Поднесци и притужбе

О свим писменима која предају лица лишена слободe води се јединствена Књига код дежурних припадника Службе за обезбеђење, у коју се уписују подаци о подносиоцу (име и категорија), коме је поднесак упућен, датум пријема и потпис службеника који је примио поднесак, као и датум преузимања и потпис службеника који је преузео поднесак. У досадашњем току 2018. године, односно до дана посете, евидентирано је 930 различитих писмених обраћања.

Лица се поднесцима обраћају заводским службама ради регулисања различитих питања која су њима од значаја. Поднесцима у које су чланови тима остварили увид лица су тражила разговоре са представницима одређених служби и на поднесцима је констатовано

³³ Више о посетама чланова породице и других блиских лица у поглављу 2.4.6. Посете.

да ли је и када обављен разговор, односно када је писмени одговор послат подносиоцу. Према овим подацима, одговори на поднеске или разговори са подносиоцима су обављани у року од неколико дана, само изузетно дуже. Поднесци по којима је поступљено се потом одлажу у досијеа њихових подносилаца.

Служба за опште послове води јединствену евиденцију притужби и жалби (управнику, судији за извршење кривичних санкција, Министарству правде и другим органима). У њу се уписују име подносиоца, предмет притужбе, датум подношења и одлука. Током 2017. године евидентирана је 1 притужба осуђеног управнику, која је одбачена због неразумљивости и 1 притвореника судији за извршење, која је одбијена као неоснована. У 2018. године једна притужба је прослеђена управнику Завода на надлежност из Управе за извршење кривичних санкција и она је одбијена као неоснована. У евиденцији нема података о исходу подношења притужби другим органима, јер Завод не добија информације о томе.

Током 2018. године евидентирана је 1 притужба притвореника коју је судија за извршење проследио Заводу *"ради провере навода исте, те предузимања потребних мера на које се указује у притужби"*, уз налог да се судија извести о предузетом. Управница је прибавила изјашњење надлежне заводске службе на наводе из притужбе и релевантну документацију, на основу чега је притужбу делимично усвојила. **Имајући у виду да је Законом о извршењу кривичних санкција прописано да судија за извршење кривичних санкција одлучује о заштити права по притужби притвореника,³⁴ да притвореник који сматра да му је повређено неко право може да поднесе притужбу судији³⁵ и да се по притужби притвореника покреће поступак пред судијом,³⁶ НПМ не види разлоге да се притужбе притвореника прослеђују на поступање управнику Завода и сматра да би по њима требало да поступа и одлуке доноси надлежни судија за извршење кривичних санкција.**

Прегледом списка предмета по притужби осуђеног који је вођен током 2018. године, утврђено је да су поводом навода из притужбе прибављени детаљни извештаји службе на које се притужба односи, који су поткрепљени релевантном документацијом која се води у Заводу – копијама поднесака и здравственог картона.

Према речима управнице, годишње прими од 50 до 60 захтева за поверљив разговор и ретко се односе на заиста поверљиве ствари, већ их лица користе да изнесу актуелне проблеме или неке захтеве, на пример за премештај или радно ангажовање. Разговори се по правилу обављају у једној већој просторији у оквиру смештајног дела Завода. О поверљивим разговорима управница води евиденцију, у коју уписује име осуђеног, предмет и датум обављања разговора и шта је потребно предузети поводом изнетих навода.

2.3.1.5. Достављање службене поште

Формулари поднесака стоје код службеника и на захтев лица која желе да их поднесу им се уручују. Поред тога, поднеске могу састављати и на обичном папиру. Коверту, папир и оловку могу да траже од васпитача, а могу и да купе у кантини. Поднесци и друга писмена

³⁴ Чл. 34. ст. 2. т. 1. Закона.

³⁵ Чл. 37. ст. 1. Закона.

³⁶ Чл. 36. ст. 1. Закона.

се предају припаднику Службе за обезбеђење, који их уписује о Књигу поднесака и прослеђује на даље поступање. Када се ради о поднесцима који се упућују ван Завода, саставља се потврда о предаји поднеска (која садржи име лица, назив органа, датум и време предаје и потпис службеника), који се уручује подносиоцу. Ове потврде не постоје за поднеске који су упућени заводским службама, а како се они предају у једном примерку, подносилац нема доказа да је предао поднесак. Издавање потврда о предаји поднесака за Завод (интерни поднесци, притужбе и други), било у виду потврда какве се издају за поднеске упућене другим органима или као уписи на примерку поднеска који остаје подносиоцу, отклонило би могућност евентуалних занемаривања појединих захтева или непотребног одуговлачења у поступању по њима.

5.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зрењанин лица лишена слободе не добијају потврде о предаји писмена која се подносе Заводу.

РАЗЛОЗИ

Постојаће заштитне мере како би се осигурало да затвореници могу да подносе захтеве или притужбе безбедно и, ако то затражи подносилац, на поверљив начин. Затвореник или друга особа наведена у 4. параграфу 56. правила не смеју бити изложени ризику од одмазде, застрашивања или других негативних последица због подношења захтева или притужбе.³⁷

Ефикасни жалбени и инспекцијски поступци представљају основне гаранције против злостављања у затворима. Затвореницима треба омогућити путеве за улагање жалбе, како унутар тако и изван контекста затворског система, укључујући и могућност поверљивог приступа одговарајућим властима.³⁸

Поднесак притвореник подноси у три примерка, од којих се један упућује управнику завода, један остаје код притвореног, а један се улаже у лични лист притвореног.

Притворенику се предаје потврда о предатом поднеску, која садржи име и презиме подносиоца, датум пријема и број под којим је заведен.³⁹

Поднесак, притужбу и жалбу осуђени подноси у три примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један остаје код осуђеног, а један се улаже у лични лист осуђеног.⁴⁰

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Зрењанин лица лишена слободе ће добијати потврде о предаји писмена која се подносе Заводу.

³⁷ Нелсон Мандела правила, прав. 57.2.

³⁸ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 54.

³⁹ Правилник о извршењу мере притвора, чл. 57.

⁴⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 57.

Захтеве за поверљиве разговоре са управником лица лишена слободe могу предавати као и друге поднеске или их остављати у за то намењене сандучиће, који су уочени у ходнику павиљона. У ходницима су уочени су и сандучићи намењени за поднеске упућене Покрајинском заштитнику грађана – Омбудсману.

2.3.2. БЕЗБЕДНОСТ

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

Према подацима из претходног упитника, током 2017. године је било 1 бекство или удаљење, 15 штрајкова глађу, 8 насиља међу затвореницима, 3 самоповређивања, 2 проузроковања

материјалне штете и 1 проналазак недозвољених предмета.

Храну најчешће одбијају притвореници, као разлоге наводе незадовољство радом суда и ови штрајкови трају неколико дана. У тренутку посете нико није штрајковао глађу, а непосредно пре посете једно лице је окончао штрајк.⁴¹

Документација о свим овим догађајима се састоји од извештаја и службених белешки припадника Службе за обезбеђење, писмених изјава лица која су учествовала или присуствовала догађају, лекарских извештаја (ако се ради о насиљу или повређивању) и фотографија повреда, уколико су уочене повреде. Према документацији у коју је НПМ остварио увид, о догађајима се углавном истог дана обавештава оперативни подцентар Управе, а у случају да су у инцидентима учествовали притвореници, обавештавају се и председник суда и поступајући судија. У појединим, тежим случајевима нарушавања реда, обавештава се полиција.⁴² Уз све ово се прилажу и евентуалне дисциплинске пријаве.

Документација се чува у регистрима у просторијама Службе за обезбеђење. О овим догађајима се не води посебна евиденција/књига, у које је НПМ имао прилике да изврши увид у другим заводима за извршење кривичних санкција, већ се комплетна документација о сваком случају улаже у регистар, хронолошки. НПМ сматра да вођење евиденција, независно од њихове врсте, доприноси добром управљању институцијом, представља гаранцију заштите основних права затвореника и помаже оптимизацији управљања подацима у циљу индивидуализације програма поступања. О потреби за вођењем евиденција говоре и међународни стандарди: „Системи за управљање подацима о

⁴¹ О лекарским прегледима лица лишених слободe током одбијања хране и/или воде у поглављу 2.5.4.4. Штрајк глађу.

⁴² На пример, ПУ Зрењанин је обавештена о пријави једног лица да га је цимер из спаваонице ударио и отео неке ствари.

затвореницима такође ће се користити за генерисање поузданих података о трендовима на које се односе и на карактеристике затворске популације, укључујући попуњеност капацитета, како би се створила основа за доношење одлука заснованих на доказима.“⁴³

Иако је НПМ уочио да се документација о ванредним догађајима води уредно и да су о свим инцидентима сачињени сви потребни извештаји, предлаже ОЗ Зрењанин да размотри вођење посебних евиденција/књига о овим догађајима, у које би се уносили основни подаци о догађају и лицима која су у њима учествовала.

2.3.2.2. Мере безбедности

2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета

Начелник Службе за обезбеђење доноси месечни план претреса просторија и лица која у њима бораве, на основу којег издаје наредбе за претресе. Поред ових, редовних претреса, обављају се и ванредни претреси, по потреби или у прописаним случајевима (по пријему у Завод, након посете и другим). Према наводима службеника, услед недостатка службеника обезбеђења више се обављају ванредни претреси.. У извештају о претресу просторија се наводе детаљни подаци о претресу (просторија, датум, време претреса), запажања, рачунајући овде и стање хигијене у спаваоници, службеници који су обавили претрес и пронађене недозвољене ствари. **Извештај потписује и лице лишено слободе које је присуствовало претресу спаваонице, што НПМ сматра добром праксом.** Као ни у другим заводима, не састављају се посебни извештаји о претресу лица.

Детаљни претреси лица се обављају у већој просторији коју користе службеници, у коју се постављају паравани, који омогућавају обављање више претреса истовремено. Ова просторија није под видео надзором. Приликом детаљног претреса, од затвореника се тражи да скину са себе сву одећу, па им се она након прегледа враћа. Затвореник који је потпуно го пред затворским службеницима се може осећати понижено, а ово нарочито важи за ОЗ Зрењанин, у коме се у већој просторији обавља више претреса истовремено, упркос томе што се за потребе приватности постављају паравани. НПМ сматра да захтеви да лица скину сву одећу одједанпут нису оправдани потребом за одржавањем реда и безбедности у установи и да се детаљан претрес може обавити скидањем одеће у фазама, како би се ублажили потенцијално понижавајући ефекти оваквог претреса.

⁴³ Прав. 10.

6.

УТВРЂЕНО

Приликом детаљних претреса лица лишених слободе у ОЗ Зрењанин, претресана лица истовремено скидају комплетну одећу.

РАЗЛОЗИ

Претреси ће бити обављени на начин који поштују урођено људско достојанство и приватност особе која се претреса, као и принципи пропорционалности, законитости и потребе.⁴⁴

Запослени у затвору биће обучени да претресе обављају на начин којим се открива и спречава сваки покушај бекства или скривања недозвољених ствари, при чему ће поштовати достојанство лица која се претресају и њихове личне ствари.

Лица која се претресају неће бити изложена понижавању током претреса.⁴⁵

Делегација је забележила неколико оптужби за детаљну претрагу затвореника које је спроводило затворско особље, приликом чега су затвореници морали да се у потпуности скину, наочиглед других затвореника.

Комитет одавно сматра да када је детаљан претрес затвореника неопходан, исти би требало да се спроведе насамом, а затвореници не треба да скидају сву гардеробу у исто време. Детаљна претрага је веома инвазивна - и потенцијално понижавајућа - мера. Стога, наредба за детаљну претрагу треба да се заснива на индивидуалној процени ризика и да буде спроведена уз ригорозне критеријуме и надзор. Треба уложити напоре да се умањи срамоћење; од затвореника над којима се врши претрага уобичајено не би требало да се захтева да скину сву одећу истовремено (односно,

⁴⁴ Нелсон Мандела правила, прав. 57.2.

⁴⁵ Европска затворска правила, прав. 54.3. и 54.4..

особи треба да буде дозвољено да уклони одећу изнад струка и да се обуче пре скидања других делова одеће). Поред тога, више од једног чувара треба, по правилу, да буде присутно током обављања детаљног претреса, као вид заштите и за затворенике и за особље подједнако.

Комитет препоручује да у свим случајевима у којима је детаљан претрес неопходан, он буде спроведен у приватном окружењу, у присуству најмање два чувара, а сва одећа не треба да се скида у исто време.⁴⁶

Детаљан претрес је преглед одеће и обуће који обављају најмање два припадника службе за обезбеђење у посебној просторији, без присуства других лица, а обавља се тако што се са лица лишеног слободе скидају одећа и обућа и детаљно се прегледа, са циљем проналаска недозвољених предмета уз уважавање достојанства његове личности.⁴⁷

Лични претрес и преглед тела обавља се на начин који не сме бити понижавајући и којим се поштује психички и физички интегритет осуђеног и чувају његове личне ствари.⁴⁸

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Зрењанин приликом детаљног претреса од лица лишених слободе се неће захтевати да скину сву одећу у исто време. У првој фази ће скидати одећу од појаса на горе, а у другој фази одећу од појаса на доле и након сваке фазе омогућиће им се да обуку скинуте делове одеће.

Посетиоци се приликом редовних посета само делимично претресају, а детаљан претрес се обавља пре брачних посета.⁴⁹ Детаљни претреси посетилаца се обављају у пријемној соби, која није под видео надзором.⁵⁰ Жене претреса припадница Службе за обезбеђење или по потреби, у њеном одсуству, медицинска техничарка.

Пакети које посетиоци донесу уносе се на главни улаз суда,⁵¹ јер суд располаже скенером, па се потом унесу у Завод, где се по потреби додатно прегледају у сали за посете, пред посетиоцем. Пакети који стигну поштом се прегледају приликом уручивања примаоцу. Служба за обезбеђење води евиденцију пријема пакета, у коју се уносе датум пријема и имена примаоца и службеника који је прегледао пакет, које податке службеник и прималац пакета потврђују својим потписима.

2.3.2.2. Видео надзор

Према службеним наводима, видео надзор је надограђен током прошле године. Под надзором су једна спаваоница, сала за посете и друге заједничке просторије, ходници, шеталишта и прилази Заводу. Истакнута су обавештења о видео надзору. Снимљени материјал се чува две недеље.

⁴⁶ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, пар. 132.

⁴⁷ Правилник о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 21/16 и 104/16), чл. 39. ст. 3.

⁴⁸ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 4. ст. 5.

⁴⁹ Посете у посебној просторији из чл. 94. Закона о извршењу кривичних санкција.

⁵⁰ Ради се просторији у којој се обављају први претреси лица лишених слободе и друге радње приликом њиховог пријема у Завод.

⁵¹ Завод и суд се налазе у истој згради. Више о згради Завода у поглављу 1.3.4. Локација и архитектура.

2.3.2.2.3. Аларм за позивање страже

Спаваонице су опремљене тастерима за позивање припадника Службе за обезбеђење.

2.3.2.2.4. Служба за обезбеђење

У Служби за обезбеђење постоји недостатак извршилаца: Служба има 30 извршилаца и начелника. Само једна од њих је жена, иако је у дану посете било 6 притвореница. Као помоћ, из других завода је премештено 5 службеника. Поред свега, 2 службеника до краја године иду у пензију. Према службеним наводима, систематизација је попуњена.

7.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Зрењанин нема довољно извршилаца у Служби за обезбеђење.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Успостављање позитивних односа између особља и затвореника такође у великој мери зависи од тога да ли у затворским просторијама и онима које се користе за слободне активности у сваком тренутку има довољно особља. Делегације ЦПТ често су сведоци да то није случај. Општи недостатак особља односно неодговарајући распоред дужности, што смањује могућност директног контакта са затвореницима, свакако отежава развој позитивних односа, а још уопштеније посматрано, ствара несигурно окружење како за особље тако и за затворенике. Такође треба напоменути да у случају мањка особља, може постојати потреба за знатним прекорвременим радом како би се одржао основни ниво безбедности и устаљени затворски ред. Овакво стање ствари може лако да изазове висок ниво стреса код особља и њихово превремено губљење воље за рад, а то је ситуација која доприноси поспешивању тензија које су својствене свакој затворској средини.⁵²</i></p> <p><i>Као што је ЦПТ нагласио у свом IX Општем извештају, родно мешовито особље је важна заштита против лошег поступања у местима детенције. Присуство мушког и женског особља може имати делотворан ефекат на карактеристични дух затвора и на одржавање степена нормалности у месту детенције. Родно мешовито запошљавање особља такође омогућава одговарајући распоред дужности особљу приликом спровођења родно осетљивих задатака, као што су претреси. У овом контексту, ЦПТ жели поново нагласити да би особе лишене слободе требало да претреса само особље истог пола и да би било који претрес који захтева да се затвореник скине требало изводити изван видокруга особља супротног пола.⁵³</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Зрењанин сачиниће анализу потреба за извршиоцима у Служби за обезбеђење и доставити је Управи за извршење кривичних санкција.</p> <p>Управа за извршење кривичних санкција ће размотрити анализу потреба за извршиоцима у Служби за обезбеђење ОЗ Зрењанин и сходно томе предузети све расположиве мере у циљу евентуалне измене акта о систематизацији радних места и запошљавања додатних извршилаца, при чему ће се водити рачуна о потреби за родно мешовитим запошљавањем.</p>

⁵² Стандарди ЦПТ: Нови Стандарди у погледу издржавања казне затвора, ЦПТ/Инф (2001)16, пар. 26.

⁵³ X Општи извештај ЦПТ, ЦПТ/Инф (2000) 13, пар. 23.

Служба за обезбеђење располаже са скенер вратима на улазу у Завод и 3 старија специјална моторна возила, која имају вентилацију, а немају видео надзор. У вези са спроводима лица на суђења, НПМ је добио информације да поступајући судови (Бечеј, Кикинда, Београд, Зрењанин) и даље имају дуговања према Заводу за трошкове спровода за чак неколико година уназад. Уз то, према службеним наводима, ни постојећа цена није реална, јер је одлука о трошковима спровода донета 2005. године и не покрива стварне трошкове спровода.

Командири носе службене палице у павиљонима, што је разумљиво имајући у виду њихов недовољан број и структуру, као и структуру лица лишених слободе. Од делова униформи већ дужи период ништа нису добили, а Завод им је купио панталоне из сопствених средстава. Припадници Службе за обезбеђење су имали обуке о насиљу и употреби средстава принуде. Систематске лекарске прегледе имали су пре 3 до 4 године и тада је свима утврђено да су психофизички способни.

8.

УТВРЂЕНО

Припадницима Службе за обезбеђење ОЗ Зрењанин нису обезбеђене прописане униформе.

РАЗЛОЗИ

Затворско особље ће имати адекватан ниво образовања и биће им дате вештине и средства за обављање њихових дужности на професионалан начин.⁵⁴

Услови рада и плате би требало да буду такви да омогућавају запошљавање и задржавање делотворног особља и да службеницима омогућују коректно вршење њихових функција и развој свести о професионалној одговорности.⁵⁵

Затворска управа даје висок приоритет поштовању правила која се односе на запослене.⁵⁶

Радну униформу припадника и припадница Службе у зимском периоду чине: качкет, кошуља дугих рукава, панталоне, џемпер, шал, подкапа, чарапе доколенице, кожне рукавице, полудубоке ципеле, опасач и каиш за панталоне, јакна са скидајућим улошком и мантил за кишу.

Радну униформу припадника и припадница Службе у летњем периоду чине: качкет, кошуља кратких рукава, мајица кратких рукава, мајица кратких рукава са крагном, панталоне, чарапе доколенице, плитке ципеле, полудубоке ципеле, опасач и каиш за панталоне и јакна.

Интервентну униформу припадника и припадница Службе сачињава: качкет, комбинезон (зимско-летња варијанта), мајица кратких рукава, мајица дугих рукава, полудубоке ципеле и опасач.

Свечану униформу припадника Службе чине: шапка, кошуља, блуза, панталоне, кравата и рукавице, чарапе доколенице, плитке ципеле и мантил са улошком,

Свечану униформу припадница Службе чине: шешир, кошуља, блуза, сукња, машина и рукавице, унихоп чарапе, плитке ципеле и мантил са улошком.⁵⁷

⁵⁴ Нелсон Мандела правила, прав. 75.1.

⁵⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о особљу које је задужено за спровођење санкција и мера, Рец (97) 12, чл. 40.

⁵⁶ Европска затворска правила, прав. 73.

⁵⁷ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 5.

Припадник Службе, по пријему у радни однос, задужује радну униформу, а свечану униформу после положеног стручног испита за звање у Служби и распоређивања на радно место.

Интервентном униформом задужују се припадници Службе који су распоређени у групу за интервенције.

Припадници Службе задужују се униформом према прописаним деловима, количини и роковима одговарајуће врсте униформе из овог правилника.⁵⁸

На захтев Управе, заводи су дужни да доставе извештај о стању униформе на задужењу и залихама, као и да искажу потребе за набавком униформе и делова униформе.⁵⁹

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће припадницима Службе за обезбеђење ОЗ Зрењанин обезбедити униформе и замену делова униформи у складу са прописаним роковима трајања.

2.3.2.3. Мере принуде

Прегледом документације о примени мера принуде, утврђено је да се извештаји припадника Службе за обезбеђење о догађају током којег је дошло до примене мере достављају начелнику Службе и да се управнику достављају извештаји о примени мере принуде на стандардизованом обрасцу, уз који се прилаже евентуална медицинска документација. Начелник Службе на посебном извештају који подноси управнику описује примену мера и догађај који јој је претходио и оцењује законитост примене мере, а управник на том извештају и на основу целокупне документације оцењује законитост и оправданост примене мере. О свему се обавештава Управа подношењем извештаја оперативном подцентру, а у случају примене мера према притвореницима и поступајући суд.

Након примене мера принуде лица над којим су примењене воде се на лекарски преглед и резултати прегледа се уписују у здравствени картон, а у случају постојања повреда на посебном обрасцу. У овај образац се уносе подаци о лицу и времену прегледа, опис повреда, субјективан осећај лица, његови наводи и начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности навода лица и насталих повреда. Овај образац, поред лекара који га саставља, потписује и прегледано лице. Као и када су у питању друге повреде, и повреде настале применом мера принуде се фотографишу. У извештајима о прегледима нема шематских скица тела.

9.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зрењанин повреде лица лишених слободe се не означавају на шематским скицама тела.

⁵⁸ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 15.

⁵⁹ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 18. ст. 3.

РАЗЛОЗИ

Евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, **са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде** и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.⁶⁰

Евиденција сачињена након здравственог прегледа треба да садржи:

- i) опис изјава које је дало лице, а које су релевантне за здравствени преглед (укључујући његов/њен опис свог здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii) потпун опис објективних лекарских налаза на основу темељног прегледа,
- iii) запажања стручног здравственог радника с обзиром на i) и ii), при чему исти треба да укаже на доследност између навода и објективних лекарских налаза.

Евиденција такође треба да садржи и резултате додатних обављених прегледа, детаљне закључке специјализованих консултација и опис прописаног лечења повреда и свих наредних спроведених процедура.

Евиденција о здравственом прегледу у случају трауматских повреда треба да буде сачињена на посебном обрасцу намењеном за ту сврху, **са приказом тела у коју су уцртане трауматске повреде** која ће се чувати у здравственом картону затвореника. Такође, било би пожељно да се повреде фотографишу и те фотографије би такође требало ставити у здравствени картон. Поред тога, треба водити посебан регистар повреда у који треба евидентирати све врсте повреда које се запазе.

Комитет понавља своју препоруку да се предузму кораци како би се обезбедило да затворске службе здравствене заштите у објектима које је посетио Комитет, као и друге затворске лекарске службе у другим деловима Србије, у потпуности извршавају своју улогу у спречавању неадекватног поступања и мучења у складу са горе наведеним запажањима...⁶¹

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Зрењанин унапредиће се документовање повреда тако што ће здравствени радник повреде лица лишених слободе означавати на шематским скицама тела.

Према наводима начелника, лице на преглед одводи припадник Службе који није применио мере принуде. Документација о примени мера у коју је остварен увид поткрепљује ове наводе, јер се службеним белешкама службеника обезбеђења потврђује ко је одвео лице на преглед. **НПМ ово сматра добром праксом.**

Прегледом документације о спроводима лица ван Завода, утврђено је да се у налозима за спровод исцрпно наводе склоности лица које се спроводи и означава да ли је потребно везивање и на који начин, као и да ли је дозвољена употреба ватреног оружја. Утврђено је да се поједина лица, за која је процењено да су високо ризична и са дужим запрећеним казнама, везују и за ноге, као и да има и лица која се током спровода не везују, што указује на то да се средства за везивање не примењују по аутоматизму, већ да се њихова примена разматра у сваком индивидуалном случају. **НПМ и ово поступање истиче као добру праксу.** Сви затвореници са којима су чланови тима НПМ разговарали навели су да су им руке током спровода биле везане напред. О извршеном спроводу службеник обезбеђења

⁶⁰ Европска затворска правила, прав. 65.д.

⁶¹ Извештај ЦПТ о посети Србији 2017. год, ЦПТ/Инф (2018) 21, пар. 59. и 60.

начелнику подноси извештај у коме, између осталог, наводи и да ли су и на који начин примењена средства принуде.

2.3.2.3.1. Везивање кожним каишевима

У Заводу је током 2017. године примењена мера везивања кожним каишевима – фиксације према једном притворенику. Увидом у документацију о примени ове мере, утврђено је да је пре тог догађаја притворени уназад неколико дана претио самоповређивањем и гутањем ствари и да је дан пре фиксације, у вечерњим сатима, самоповредио главу и издвојен у просторију под видео надзором. Тада га је прегледала Служба хитне медицинске помоћи и вођен је у Ургентни центар, због тога што је примењено да покушава да повреди и стому на стомаку. Током ноћи коју је потом провео у спаваоници под видео надзором је одломио део плочице са зида собе и руком додатно повредио рану на глави коју је задобио самоповређивањем. Ујутру је одломљеним делом плочице претио да ће да се исече по врату, а након што је спречен у томе вођен је на ушивање ране на глави и у Специјалну затворску болницу у Београду, ради разматрања психијатријског лечења у тој установи. С обзиром да није примљен на стационарно лечење у Болницу, враћен је у Затвор, где је наставио да прети самоповређивањем. Због тога је фиксиран у 19:50, у спаваоници под видео надзором и одвезан око 13:00 следећег дана.

Праћење стања притвореног током трајања фиксације је обављено путем видео надзора. У Заводу током ноћи нема медицинског особља,⁶² а Завод не располаже стационаром, већ се за потребе издвајања оболелих користе за то намењене спаваонице у павиљону.⁶³ У документацији се наводи да је пре фиксирања консултован психијатар, а у једином извештају психијатра се наводи да је посета обављена око 11 часова у дану одвезивања каишева, односно 2 сата пре одвезивања. Имајући у виду време састављања извештаја може се закључити да је први пут прегледао притвореног тада, у спаваоници, око 13 сати након почетка фиксације. Као дијагностички налаз психијатар наводи: "*У случају претњи самоповређивањем, предлагем физичку фиксацију*".

10.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зрењанин, упркос томе што се са применом мере принуде везивање кожним каишевима отпочело без претходног мишљења лекара психијатра или неуропсихијатра, везано лице је први преглед психијатра имало 13 сати након почетка фиксације, а његово стање није праћено од стране медицинског особља.

РАЗЛОЗИ

Друга средства за спутавање се користе само када је то предвиђено законом и у следећим околностима:

(б) по налогу директора затвора, ако друге методе контроле не успеју, како би се спречило затвореник да повреди себе или друге или оштети имовину; у таквим случајевима, директор ће одмах упозорити лекара или другог здравственог радника и известити вишу управну власт.⁶⁴

⁶² Више о потреби за континуираним присуством медицинског особља у поглављу 2.5.1.1. Здравствена служба.

⁶³ Више о просторијама у које се смештају оболели у поглављу 2.5.1.4. Просторије за пружање здравствене заштите.

⁶⁴ Нелсон Мандела правила, прав. 47.2.

Лисице, лудачке кошуље и друга средства за физичко спутавање неће се користити изузев:
(б) када то нареди управник, ако су друга средства контроле безуспешна, ради заштите затвореника од самоповређивања, повређивања других или ради спречавања велике штете на имовини, о чему ће управник одмах обавестити лекара и известити виши надлежни орган.⁶⁵

Ментално поремећени и насилни пацијент мора се третирати уз пажљив надзор и подршку особља за здравствену негу, у комбинацији, уколико се то сматра прикладним, са седативима. Прибегавање инструментима одузимања телесне слободе је веома ретко оправдано и мора бити било изричито наређено од стране лекара или се о томе мора сместа обавестити такав лекар с циљем да се од њега прибави одобрење. Инструменти за одузимање телесне слободе морају се уклонити чим пре то буде могуће. Они се никад не смеју примењивати, нити се њихова примена сме продужавати, као средство кажњавања.⁶⁶

Свако прибегавање фиксацији треба увек да буде изричито наложено од стране лекара, а лекар је дужан да у свим случајевима посети фиксираног затвореника и наложи пуштање из фиксације, по потреби;

Трајање фиксације треба да траје што је краће могуће (уобичајено неколико минута, пре него сати). Изузетно, продужење фиксације мора бити по одобрењу лекара. Фиксација која траје дуже од једног дана не може имати никакво оправдање и може се сматрати злостављањем;

Примена ограничавања кретања може се применити једино од стране адекватно обученог медицинског особља.⁶⁷

Комитет сматра да у посебном регистру треба да се чувају сви подаци о случајевима у којима је морало да се прибегне мерама принуде. Подаци који се уносе треба да укључују време када је мера започета и завршена, околности случаја, разлоге за прибегавање тој мери, име лица које је наредило или одобрило меру и списак било каквих повреда задобијених од стране затвореника или особља. Појединцу који је предмет фиксације треба, у сваком тренутку, континуирано и директно пратити ментално и физичко стање од стране члана особља здравствене заштите или другог одговарајућег обученог члана особља који/која није био укључен/а у околности које су довеле до примене фиксације. Дотични члан особља фиксираном лицу треба да пружи директан контакт са људима, да умањи његову/њену нервозу, да комуницира са тим појединцем и да брзо реагује, укључујући и на личне потребе појединца у вези са оралним уносом хране, хигијеном, мокрењем и дефекацијом. Такав индивидуализовани надзор треба да се врши унутар просторије или, ако затвореник то жели, веома близу врата (тако да се може чути и да се лични контакт може одмах успоставити). Члан особља за надзор би требало да одржава писани запис о околностима.

Комитет препоручује да српске власти поступе у складу са наведеним правилима при извршавању мера механичког фиксирања у затворским установама на националном нивоу. Даље, мерама фиксације треба прибегавати само у медицинском окружењу (односно, у здравственом центру затвора), а два кревета са опремом за фиксирање затвореника, који се налазе у павиљону III Казнено-поправног завода у Сремској Митровици, треба уклонити. Што се тиче општих гаранција које се односе на прибегавање фиксирању затвореника, упућујемо на став 108.⁶⁸

Приликом примене мера за одржавање реда и безбедности поштује се људско достојанство осуђеног и води се рачуна о његовом здравственом стању.⁶⁹

⁶⁵ Европска затворска правила, прав. 68.2.б.

⁶⁶ Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, пар. 44.

⁶⁷ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 108.

⁶⁸ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 122.

⁶⁹ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 105/14), чл. 4. ст. 2.

Осуђени може бити везан кожним каишевима само када је то једино преостало средство да се спречи самоповређивање осуђеног или напад на друга лица.

Мера из става 1. овог члана може се применити само уколико завод поседује посебну просторију за примену обе мере и само на основу мишљења лекара психијатра или неуропсихијатра.

У изузетним случајевима, мера из става 1. овог члана може се применити и без претходног мишљења лекара психијатра или неуропсихијатра, с тим да се у року од два сата од момента везивања обезбеди преглед од стране лекара психијатра или неуропсихијатра.⁷⁰

Извршење мере везивања кожним каишевима надзире лекар психијатар или неуропсихијатар.

Током трајања мере из става 1. овог члана стално се прати телесно и душевно стања те особе од стране медицинског особља. Овлашћено службено лице ће најмање једном на сваких сат времена проверити осуђеника према коме се примењује мера везивања каишевима.⁷¹

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Зрењанин, када се са применом мере принуде везивање кожним каишевима отпочело без претходног мишљења лекара психијатра или неуропсихијатра, везаном лицу ће се у у року од два сата од момента везивања обезбедити преглед лекара психијатра или неуропсихијатра, а његово телесно и душевно стање ће се континуирано и директно пратити од стране медицинског особља.

2.3.2.4. Посебне мере

У Заводу се од посебних мера претежно примењује мера тестирања на заразне болести или психоактивне супстанце: од 67 примена посебних мера током 2017. године, 64 су биле примене тестирања.

Увидом у документацију о неколико примена посебне мере тестирања, утврђено је да се одлука доноси на основу предлога начелника Службе за обезбеђење или шефа Одсека за третман, да се одлука уручује припаднику Службе за обезбеђење и да се о тестирању састављају записници. Лекар присуствује тестирању, било да се ради о тестирању на алкохол или дрогу, а тестирани затвореник се упознаје са резултатима тестирања и последицама позитивног резултата, што потврђује потписом на записнику.⁷²

У Заводу постоји пракса издвајања лица лишених слободе који нарушавају ред у "мале групне собе", за смештај 2 лица. Ради се о лицима која су учинила дисциплинске преступе, па је процењено да их је због тога потребно раздвојити од других осуђених. За време боравка у малој групној соби, ова лица немају контакт са затвореницима из других соба: изводе се на свеж ваздух у другим терминима, обедују у спаваоницама и немају других заједничких активности. О овоме се не доноси посебна одлука, осим одлуке о промени спаваонице, односно смештаја, што је део програма поступања. Затечени осуђени у малим групним собама су навели да их по једном месечно обићу надзорник и васпитач. Према наводима управнице, од Управе за извршење кривичних санкција су добили налог да више не се појачани надзор више не одређује у окружним затворима, па тако смештај у малу

⁷⁰ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 16. ст. 1. - 3.

⁷¹ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 17. ст. 1. и 3.

⁷² Више о праћењу зависности код лица лишених слободе у поглављу 2.5.4.2. Болести зависности.

групну собу донекле представља и појачани надзор, али са изостанком формалне процедуре за његово одређивање.

Поједина лица лишена слободе је из различитих разлога потребно издвојити из заједничког режима извршења казне. Када су у питању разлози безбедности у установи и сигурности лица лишених слободе, ово се пре свега ради да би се спречило будуће нарушавање реда, сукоби међу затвореницима или самоповређивање. За ово су затворским властима доступне различите мере: мера принуде издвајање; посебне мере смештај у посебно осигурану просторију без опасних ствари, смештај под појачан надзор и усамљење; издвајање у дисциплинском поступку (укључујући овде и смештај у затворени део завода). Да издвајање из заједничког режима извршења казне не би било арбитрарно и да би се издвојеним затвореницима омогућило да одлуке буду предмет независне ревизије, о томе је потребно доносити образложене, писмене одлуке, против којих је могуће изјавити жалбе.

11.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зрењанин поједини затвореници се из разлога безбедности и сигурности искључују из редовног режима издржавања казне, без доношења одговарајуће одлуке о томе.

РАЗЛОЗИ

Следеће ће увек бити одобрено законом или прописом надлежног органа управе: Било који облик принудног одвајања од опште затворске популације, као што су самица, изолација, сегрегација, јединице за посебну негу или ограничено становање, било као дисциплинска санкција или за одржавање реда и сигурности, укључујући политику објављивања и процедуре које регулишу употребу и ревизију, почетак и пуштање из било ког облика невољног одвајања.⁷³

Посебне мере високог степена безбедности или сигурности примењују се само у изузетним околностима. Утврдиће се јасне процедуре којих се треба придржавати када се такве мере примењују према било ком затворенику. Природа свих таквих мера, њихово трајање и основ за њихову примену утврђују се домаћим законодавством. Надлежни орган мора да одобри примену мера у сваком појединачном случају и за одређени временски период. За сваку одлуку да се продужи одобрено трајање усвојених мера потребно је ново одобрење надлежног органа. Такве мере се примењују на појединце, а не на групе затвореника. Сваки затвореник према коме су примењене такве мере има право жалбе сходно одредбама правила 70.⁷⁴

Уз формалне дисциплинске поступке, често постоје и други поступци, на основу којих затвореник може бити присилно раздвојен од других затвореника из дисциплинских/безбедносних разлога (тј. у интересу «одржавања реда» унутар неке установе). И ови поступци такође морају бити праћени делотворним гаранцијама. Затвореник мора бити информисан о разлозима због којих су против њега преузете такве мере, осим уколико захтеви безбедности не налажу супротно, мора му се пружити могућност да изложи своја гледишта о тој ствари, те да буде у прилици да се жали на те мере одговарајућим властима.⁷⁵

Затвореници не смеју никако да буду подвргнути посебном безбедносном режиму дуже него што захтева опасност коју они представљају. Због тога је неопходно да се одлука о распоређивању затвореника често преиспитује. Преиспитивање одлуке треба увек да се заснива на редовном

⁷³ Нелсон Мандела правила, прав. 37.д.

⁷⁴ Европска затворска правила, прав. 53.

⁷⁵ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 55.

оцењивању затвореника од стране особља које је за то задужено. Осим тога, затвореници треба, колико год је могуће да буду потпуно информисани о разлозима њиховог распоређивања и, по потреби, обнављања мере; то ће, између осталог, омогућити затвореницима да искористе правне путеве за оспоравање таквих мера.⁷⁶

У циљу одржавања реда и безбедности у заводу, према осуђеном се могу применити само оне мере за одржавање реда и безбедности које су утврђене овим законом и прописима донетим на основу овог закона и само у мери у којој је то неопходно.

Мере за одржавање реда и безбедности су мере принуде и посебне мере.⁷⁷

Мере принуде према осуђеном се могу применити само када је неопходно да се спречи 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) nanoшење повреде другом лицу; 4) самоповређивање; 5) проузроковање знатне материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног.⁷⁸

Према осуђеном за кога постоји опасност од бекства, насилничког понашања, самоповређивања или угрожавања реда и безбедности друге врсте, који се на други начин не могу отклонити, изузетно се могу наредити посебне мере.

Примену посебне мере одређује управник завода или лице које он овласти на писани и образложени предлог руководиоца организационе јединице завода.⁷⁹

Од момента сазнања за учињени тежи дисциплински преступ и током дисциплинског поступка, управник завода или лице које он овласти може одлучити да се осуђени издвоји из безбедносних разлога од осталих осуђеника, до 48 часова. Време издвајања се урачунава у дисциплинску меру упућивања у самицу.

Осуђено лице са третманом отвореног или полуотвореног одељења против кога је покренут дисциплински поступак за тежи дисциплински преступ може се сместити у затворени део завода до окончања дисциплинског поступка.⁸⁰

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Зрењанин искључивање лица лишених слободе из редовног режима издржавања казне ће се обављати на основу одговарајуће одлуке донете у одговарајућој законској процедури.

2.3.2.4.1. Усамљење

Током 2017. године посебна мера усамљења је примењена 3 пута, према 3 различита осуђеника. Служба за обезбеђење води евиденцију примене посебних мера, у коју је НПМ извршио увид, али је последња примена мере усамљења евидентирана 2012. године,⁸¹ па **НПМ скреће пажњу на потребу за уредним вођењем евиденције.**

⁷⁶ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

⁷⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 141. ст. 2. и 4; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 4. и чл. 5. ст. 1.

⁷⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 142. ст. 1; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 6. ст. 1.

⁷⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 149. ст. 1. и 3; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 30. ст. 1.

⁸⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 169. ст. 1. и 2; исто: Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима ("Сл. гласник РС", бр. 79/14), чл. 40.

⁸¹ До података изнетих у овом поглављу НПМ је дошао на основу Претходног упитника и накнадним прибављањем релевантне документације.

Прегледом документације о примени мере усамљења утврђено је да су предлози и одлуке довољно образложени, да су осуђени поучавани о праву на жалбу против одлуке, да је прибављано претходно мишљење лекара о психофизичкој способности лица да се према њему изврши ова мера и да је примена мере у ова 3 случаја трајало 28, 7 и 2 дана. Извршење мере је у 2 наврата обустављено због "пребукираности смештајних капацитета Завода, односно потребе да се у ту исту собу смести још једно лице".

Просторија за извршење мере усамљења је просторија која је под видео надзором.⁸²

О извршењу мере се води посебна књига, у коју се уписују име и матични број лица, број одлуке, датум и време почетка извршења, обиласци лекара, васпитача и управнице и датум, време и разлози за обуставу мере. Прегледом књиге извршења, утврђено је да обиласци лекара лица које се налази у усамљењу нису свакодневни: лице које је у усамљењу провело од 11. јануара до 8. фебруара лекар је обишао 11, 12, 13, 16. и 24. јануара и 01. фебруара, лице које је у усамљењу провело од 22. фебруара до 1. марта лекар је обишао 22. и 23. фебруара, а лице које је у усамљењу провело од 22. фебруара до 1. марта лекар је обишао 22. и 23. фебруара. Обиласци управника и васпитача су били редовни.

Недостатак свакодневних лекарских контрола НПМ је уочио и код осуђених према којима се извршава дисциплинска мера упућивање у самицу.⁸³

12.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зрењанин лекарска контрола лица према којима се извршава посебна мера усамљење и дисциплинска мера упућивање у самицу се не обавља свакодневно.

РАЗЛОЗИ

За затворенике који су или су били издвојени, управа затвора ће предузети неопходне мере за ублажавање потенцијалних штетних ефеката затварања на њих и њихову заједницу након њиховог пуштања из затвора.⁸⁴

Здравствено особље неће имати никакву улогу у изрицању дисциплинских санкција или других рестриктивних мера. Међутим, они ће посебну пажњу посветити здрављу затвореника који се држе у било ком виду принудног издвајања, укључујући и свакодневно посећивање таквих затвореника и хитну медицинску помоћ и лечење на захтев ових затвореника или затворског особља.⁸⁵

Лекар или квалификовани медицински техничар одговоран том лекару поклања посебну пажњу здрављу затвореника који су у самици, свакодневно посећује такве затворенике и на њихов захтев или захтев затворског особља пружа им помоћ и лечење без одлагања.⁸⁶

С друге стране, медицинско особље треба да обрати посебну пажњу на ситуацију у којој се налазе сви затвореници који су смештени у самицу. Медицинско особље треба да буде обавештено о сваком смештају у самицу и треба да посети затвореника одмах након смештаја, као и касније, и то најмање једном дневно, како би му пружило непосредну медицинску помоћ и лечење по

⁸² Више о овој просторији у поглављу 2.1.1.

⁸³ Више о извршењу ове дисциплинске мере у поглављу 2.3.2.5.1. Упућивање у самицу.

⁸⁴ Нелсон Мандела правила, прав. 38.2.

⁸⁵ Нелсон Мандела правила, прав. 46.1.

⁸⁶ Европска затворска правила, прав. 43.2.

потреби. Медицинско особље би требало да обавести управника затвора сваки пут када је затворениково здравље озбиљно угрожено смештајем у самицу.⁸⁷

Смештај у посебно осигурану просторију без опасних ствари, смештај под појачан надзор, усамљење и тестирање на заразне болести или психоактивне супстанце примењује се под надзором лекара.⁸⁸

Осуђеног коме је изречена мера усамљења, посећују најмање: лекар једном дневно, запослени у служби за третман два пута недељно, а управник завода или лице које га замењује једанпут у 15 дана.⁸⁹

Током извршења дисциплинске мере упућивања у самицу обавезна је лекарска контрола осуђеног најмање једном у току дана, а управник завода и васпитач су обавезни да га посете најмање једном у току седам дана.

Налази и запажања лекара и других овлашћених лица уносе се у књигу извршења дисциплинске мере упућивања у самицу.⁹⁰

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Зрењанин лекар ће свакодневно посећивати и контролисати психофизичко стање лица према којима се извршава посебна мера усамљења и дисциплинска мера упућивања у самицу.

2.3.2.5. Дисциплинске мере

Служба за опште послове води евиденцију дисциплинских поступака, у коју се уписују подаци о осуђеном, датум извршења и опис престапа, датум почетка поступка, датум предлога, врста и висина дисциплинске мере, датум изрицања мере, број решења, време почетка и истека мере и квалификација престапа. Увидом у евиденцију утврђено је да је у 2017. години вођено 18 дисциплинских поступака против осуђених, да су у 4 поступка осуђени ослобођени дисциплинске одговорности и да су највише пута изречене мера упућивања у самицу (7 пута) и забрана примања пакета (6 пута). Од почетка 2018. године, вођено је 7 поступака, у 1 је осуђени ослобођен и упућивање у самицу је изречено 3 пута. Осим у 1 случају, сви остали су поступци за теже дисциплинске преступе. Између извршења престапа и извршења дисциплинске мере углавном пролази до 2 месеца, а само изузетно и дуже.

Начелница Службе за опште послове, која је једина дипломирана правница у Заводу, је председница дисциплинске комисије за теже дисциплинске преступе и овлашћена да води поступке за лакше преступе. У комисији су још и 1 надзорник и 1 запослена на административним пословима. Рочиште се обавља у канцеларији начелнице Службе.

С обзиром на недостатак правника, у Заводу је отежано омогућавање стручне правне помоћи у дисциплинском поступку. Начелница наводи да осуђени не траже ову врсту помоћи, а ако би је тражили позвали би правника из Окружног затвора у Панчеву. Ипак,

⁸⁷ Стандарди ЦПТ: Боравак затвореника у самици, пар. 63.

⁸⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 154.

⁸⁹ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 38. ст. 3.

⁹⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 165; исто Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, чл. 18.

овај начин рада је у пракси скопчан са бројним тешкоћама. Трајно решење би било упошљавање довољно правника у овом Заводу, како би се право на стручну правну помоћ и друга права осуђеника у потпуности остваривала.

13.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>ОЗ Зрењанин нема довољан број дипломираних правника.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Затвореницима ће бити омогућено да се бране лично или путем правне помоћи када то захтевају интереси правде, посебно у случајевима који укључују оптужбе за тешке дисциплинске преступе.⁹¹</i></p> <p><i>Затвореници би требало да имају приступ ефективној правној помоћи.⁹²</i></p> <p><i>Сви затвореници имају право на правне савете, а затворске власти су дужне да обезбеде одговарајуће услове за приступ таквим саветима.⁹³</i></p> <p><i>Затвореници оптужени за дисциплински преступ морају имати могућност да се бране лично или преко правног заступника када интереси правде то захтевају.⁹⁴</i></p> <p><i>Служба за опште послове обавља правне, административне, рачуноводствене, финансијске, евиденцијске и друге послове од општег значаја за завод и пружа правну помоћ осуђеним и притвореним лицима.⁹⁵</i></p> <p><i>Осуђени против кога се води дисциплински поступак има право на стручну правну помоћ.⁹⁶</i></p> <p><i>Стручну правну помоћ осуђеном у дисциплинском поступку може да пружи дипломирани правник.</i></p> <p><i>Ако осуђени у дисциплинском поступку нема свог пуномоћника, завод му доставља списак дипломираних правника из завода.⁹⁷</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Зрењанини сачиниће анализу потреба за извршиоцима дипломираним правницима и доставити је Управи за извршење кривичних санкција.</p> <p>Управа за извршење кривичних санкција ће размотрити анализу потребе за извршиоцима дипломираним правницима у ОЗ Зрењанин и сходно томе предузети све расположиве у циљу евентуалне измене акта о систематизацији радних места и запошљавања додатних извршилаца.</p>

Прегледом неколико дисциплинских предмета утврђено је да у саставу дисциплинске комисије није било службеника који су поднели предлоге за покретање поступка, да су осуђени присуствовали расправи и имали могућност да изнесу своју одбрану, да су наводи одбране разматрани, да су осуђени били поучавани о праву на ангажовање браниоца и

⁹¹ Нелсон Мандела правила, прав. 41.3.

⁹² Нелсон Мандела правила, прав. 61.3.

⁹³ Европска затворска правила, прав. 23.1.

⁹⁴ Европска затворска правила, прав. 59.в.

⁹⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 25.

⁹⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 173. ст. 1.

⁹⁷ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима ("Сл. гласник РС", бр. 79/14), чл. 39.

стручну помоћ, да су донете одлуке унете у записнике, који су осуђенима дати на увид и потписивање, да су изреке одлука разумљиве, да су одлуке довољно образложене и да су осуђени правилно поучавани о праву на жалбу надлежном судији за извршење кривичних санкција. Такође, уочено је и да су уз позиве на расправе осуђенима достављани и предлози за покретање поступака и да им је остављано довољно времена за припрему одбране (најмање 3 дана).

Као добру праксу НПМ је уочио да подносилац даје писмену изјаву да је упознат са околношћу да ће против њега бити поднет предлог за покретање поступка и да му је већ тада понуђена помоћ, као и да осуђени против којих се води поступак и сведоци сваку изјаву коју дају у поступку потврђују потписом у записнику.

Увидом у образложења решења о изрицању дисциплинских мера утврђено је да су приликом одлучивања о дисциплинској мери разматране и олакшавајуће и отежавајуће околности по осуђеног. Ипак, иако се у поступцима прибављају докази за утврђивање чињеница релевантних за постојање дисциплинског преступа и одговорности, не прибављају се извештаји заводских служби на основу којих би биле утврђене чињенице релевантне за одлуку о врсти и висини дисциплинске мере.

14.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Зрењанин орган дисциплинског поступка не прибавља извештаје заводских служби о осуђеном против кога се поступак води, на основу којег би утврдио чињенице од значаја за одлуку о врсти и висини евентуалне дисциплинске мере.

РАЗЛОЗИ

Орган утврђује чињенице и околности од значаја за поступање у управној ствари.⁹⁸

Чињенице које су од значаја за поступање у управној ствари утврђују се доказима.⁹⁹

При изрицању дисциплинске мере води се рачуна о понашању осуђеног током издржавања казне и залагању на раду, а узимају се у обзир и све друге чињенице битне за правилно одмеравање мере.¹⁰⁰

Орган који води дисциплински поступак, на основу слободне оцене доказа, утврђује чињенице које су важне за доношење законите одлуке, како чињенице које терете осуђеног тако и оне које му иду у корист.¹⁰¹

При изрицању дисциплинске мере узимају се у обзир све чињенице и околности које могу бити од значаја при избору дисциплинске мере, а нарочито: тежина преступа, околности под којима је учињен, раније изрицање дисциплинских мера, понашање осуђеног током извршења казне затвора, његов однос према раду и радним обавезама и оцена остварења сврхе изрицања дисциплинске мере.¹⁰²

Решење о дисциплинском преступу се заснива на изведеним доказима и чињеницама које су утврђене у расправи.¹⁰³

⁹⁸ Закон о општем управном поступку, чл. 102. ст. 1.

⁹⁹ Закон о општем управном поступку, чл. 116. ст. 1.

¹⁰⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 171.

¹⁰¹ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, чл. 6.

¹⁰² Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, чл. 22.

¹⁰³ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, чл. 49. ст. 1.

ПРЕПОРУКА

Орган који у ОЗ Зрењанин води дисциплинске поступке против осуђених лица ће одлуку о врсти и висини евентуалне дисциплинске мере донети на основу чињеница утврђених из релевантних извештаја заводских служби.

Током 2017. године поднете су и 2 жалбе против решења о изрицању дисциплинских мера судији за извршење кривичних санкција Вишег суда у Зрењанину и обе су одбијене као неосноване.

О дисциплинским преступима притворених лица Завод уредно обавештава поступајући суд. Завод добија судске одлуке о дисциплинским казнама. Примерци ових одлука се чувају у Служби за обезбеђење, како би се пратило извршење казне.¹⁰⁴

2.3.2.5.1. Упућивање у самицу

Дисциплинска мера упућивања у самицу чини половину изречених мера током 2017. и 2018. године: 7 од 14 у 2017. години и 3 од 6 у 2018. години. Прегледом евиденције дисциплинских поступака утврђено је да је ова мера изрицана углавном за физичке сукобе и бекства, односно удаљења из Завода. **НПМ указује да савремени стандарди поступања према лицима лишеним слободе указују да би упућивање у самицу требало да се изриче само у изузетним случајевима.**¹⁰⁵

Просторија за извршење мере упућивање у самицу је просторија која је под видео надзором.¹⁰⁶

Служба за обезбеђење води књигу извршења самице, у коју се уписују подаци о осуђеном (име и матични број), подаци о одлуци (број решења и дана на који је мера изречена), подаци о трајању извршења (времена и датуми почетка и краја извршења), обиласци службеника (лекара, васпитача и управника) и спаваоница у коју је осуђени смештен након истека мере.

Увидом у евиденцију извршења мере упућивања у самицу, утврђено је да лекар не обилази свакодневно осуђено лице према коме се ова мера извршава. Осуђеног који је био у самици од 10. до 20 новембра лекар је посећивао свакодневно од 13. до 16. новембра, осуђеног који је био у самици од 4. до 14. децембра лекар је посећивао од 5. до 8. и од 11. до 14. децембра, осуђеног који је био у самици од 14. до 24. децембра лекар је посећивао од 14. до 17. и од 19. до 21. децембра и осуђеног који је био у самици од 16. до 23. марта лекар је посећивао од 19. до 21. марта. Дани када је лекар пропустио да обиђе осуђеног су претежно, али не увек, дани викенда. **У вези наведеног, а с обзиром да је недостатак свакодневних лекарских контрола уочен и код осуђених према којима се извршава посебна мера усамљење, НПМ упућује на препоруку коју је дао у поглављу 2.3.2.4.1. Усамљење.**

¹⁰⁴ Сходно чл. 221. ст. 1. Законика о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14), једина дисциплинска казна која притвореном може бити изречена је ограничење посета.

¹⁰⁵ На пример, Нелсон Мандела правила, прав. 45.1: *Самица ће се користити само у изузетним случајевима као последње средство, што је могуће краће време и биће предмет независног разматрања, и то на основу овлашћења надлежног органа.*

Исто тако, Европска затворска правила, прав. 60.5: *Боравак у самици као казна може се изрећи само у изузетним случајевима и за одређен временски период, који мора бити што је могуће краћи.*

¹⁰⁶ Више о овој просторији у поглављу 2.1.1.

Обиласци васпитача и управника осуђених који су се налазили на извршењу ове дисциплинске мере су били редовни, а уочено је да су обиласци васпитача били и чешћи него што је минимално прописано.¹⁰⁷

2.3.3. КОНТРОЛА

Одељење за инспекцију Управе за извршење кривичних санкција редовно, у складу са својим планом надзора, посећује ОЗ Зрењанин, а последњи пут службеници овог одељења су били у инспекцији у марту 2018. године.

Судија за извршење кривичних санкција Вишег суда у Зрењанину долази редовно, о чему се води евиденција. Увидом у ову евиденцију утврђено је да је у 2017. био три пута: 02. марта, 7. септембра и 28. децембра и да је од лица лишених слободе са којима је обавио разговоре примио појединачне примедбе на исхрану и пружање здравствене заштите. Од почетка 2018. године био је једном - 01. марта и том приликом није било примедби. Приликом посете, судија обилази одељења у којима су смештена лица, у пратњи управнице.

2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

2.4.1. ТРЕТМАН

2.4.1.1. Организација и едукација запослених у Одсеку за третман

У Заводу постоји Одсек за третман у коме су на пословима третмана ангажована 3 васпитне раднице, референткиња задужена за културно - просветне активности и административне послове и шефица Одсека за третман. Од 3 васпитне раднице, једна је у радном односу на неодређено, а две на одређено време. У Заводу је на стручној пракси на пословима третмана ангажована и једна приправница. Поред нерешеног радног статуса појединих васпитних радника, у Заводу само два васпитна радника имају бенефицирани радни стаж. Сходно Правилнику о утврђивању радних места, односно послова у Управи за извршење заводских санкција на којима се стаж осигурања рачуна с увећаним трајањем ("Сл. гласник РС", бр. 87/2005 и 86/2011) у Заводу су предвиђена 2 места са бенефицираним радним стажом на пословима третмана.¹⁰⁸

Такође, две васпитне раднице поред третманских послова у Заводу, ангажоване су и на пословима извршења ванзаводских санкција и мера, иако у Панчеву постоји Повереничка канцеларија и систематизована два радна места повереника. Васпитна радница која је поред послова на третману, ангажована и у Повереничкој канцеларији наводи, да није прошла обуку за рад на пословима извршења ванзаводских санкција и мера. Управница наводи, да је постојећи број запослених на пословима третмана у Заводу довољан, али да је потребно да васпитни радници, који су упуслени и на пословима извршења ванзаводских санкција и мера, престану да се анагажују и на тим пословима.

¹⁰⁷ Сходно члану 165. ст. 1. Закона о извршењу кривичних санкција, васпитач је обавезан да посети осуђеног најмање једном у току 7 дана.

¹⁰⁸ Члан 2. тачка 2.31.

15.

УТВРЂЕНО

Поједини васпитни радници у Заводу су у радном односу на одређено време, а поједини поред послова третмана обављају и послове извршења ванзавоских санкција и мера.

РАЗЛОЗИ

Радно место се може попунити, ако је предвиђено прописом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи и ако се његово попуњавање уклапа у финансијски план.¹⁰⁹

Уколико је то могуће, затворско особље мора да има довољан број специјалиста, као што су психијатри, психолози, социјални радници, наставници и привредни инструктори. Услуге социјалних радника, наставника и привредних инструктора ће бити осигуране на трајној основи.¹¹⁰

Стручно затворско особље се прима у стални радни однос и има статус јавних службеника са сталним запослењем које зависи искључиво од њиховог доброг понашања, ефикасности, доброг физичког и психичког здравља и одговарајуће стручне спреме.¹¹¹

Стручњаци као што су психолози, социјални радници, наставници и инструктори за стручно оспособљавање, физичко васпитање и спорт, биће заступљени у особљу што је више могуће.¹¹²

Комитет одавно сматра да мора постојати довољан број запослених како би се правилно надгледале активности затвореника, те како би подржавали једни друге у обављању дужности. Све укупно, мали број запослених и/или присуства запослених, што умањује могућност директног контакта са затвореницима, не само да ће извесно отежати развој позитивних односа, већ ће проузроковати несигурно и опасно окружење и за запослене и за затворенике.¹¹³

Неопходно је запослити већи број службеника третмана, што је главни предуслов да се стручни рад подигне на виши ниво.¹¹⁴

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се у ОЗ Зрењанин појединим васпитним радницима решио нерешен радни статус.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би поједини васпитни радници били ослобођени додатних послова на извршењу ванзаводских санкција и мера.

Радно време запослених у Служби за третман је од понедељка до петак од 7:30 до 15:30 часова, а такође сваке недеље по један васпитни радник ради поподневну смену од 11 до 19 часова. Према наводима васпитне раднице, троје васпитних радника задужени су за рад са

¹⁰⁹ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/2014), чл.253.ст.3.

¹¹⁰ Нелсон Мендела правила, прав. 78.

¹¹¹ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима, чл. 78.

¹¹² Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима чл. 89.1.

¹¹³ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета, т. 145. ст. 3.

¹¹⁴ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених тач. 2.

групом од око 30 до 40 лица лишених слободе, а било је ситуација да су групе бројале и до 60 осуђених. Као један од проблема у раду, васпитна радница је навела и отежан одлазак на Економију Завода и рад са лицима лишеним слободе који су смештени тамо. С обзиром да Завод не може увек да обезбеди превоз до Економије, васпитни радници некад плаћају и такси превоз да би отишли тамо и обавили разговоре са лицима лишеним слободе. На Економији Завода са лицима лишеним слободе су шеф Одсека за упошљавање и 3 радна инструктора.

Према наводима појединих васпитних радника, обуке запослених на пословима третмана нису биле од марта 2016. године. Последња обука била је за рад на пословима извршења ванзаводских санкција и ту обуку је прошла једна васпитна радница¹¹⁵. У тренутку НПМ посете, од укупног броја осуђених, њих 71 има проблем са алкохолом и психоактивним супстанцама, а у Заводу се не спроводе групни облици рада са њима. Узимајући у обзир претходно наведено, веома би било значајно када би се васпитни радници укључили у обуке сходно потребама рада са осуђеним лицима, укључујући и обуку о примени специјализованих програма третмана.

16.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Зрењанин, запослени на пословима третмани нису укључени у обуке.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Стручно оспособљавање и усавршавање запослених у Управи обављају се у Центру за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Центар за обуку).</i></p> <p><i>Центар за обуку, по потреби, организује и спроводи стручно оспособљавање, обуку и усавршавање запослених и у другим државним органима.</i></p> <p><i>Центар за обуку координира активности завода у спровођењу обуке и стручног оспособљавања осуђених лица.¹¹⁶</i></p> <p><i>Континуирано спроводити обуке службеника третмана са акцентом на одређивању индивидуалних циљева, преиспитивању и измени програма поступања и примени специјализованих програма.¹¹⁷</i></p> <p><i>Израда и увођење специјализованих програма третмана.¹¹⁸</i></p> <p><i>Управа обезбеђује да целокупно особље, током њихове каријере, одржава и унапређује своје знање и стручност похађањем курсева стручног усавршавања, који се организују у одговарајућим интервалима.¹¹⁹</i></p>

¹¹⁵ На пословима извршења ванзаводских санкција и мера ангажоване су две васпитне раднице

¹¹⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл.17.ст.1,2 и 3.

¹¹⁷ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач. 2.

¹¹⁸ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач.3.

¹¹⁹ Препорука комитета министара државама чланицама у вези са европским затворским правилима бр. R (2006) 2, параграф 81.2.

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција укључиће у обуке и усавршавање запослене ангажована на пословима третмана у ОЗ Зрењанин.

2.4.1.2. Пријем и утврђивање програма поступања

Осуђени се по пријему на извршење казне смештају у пријемно одељење у коме се задржавају до две недеље ради психодијагностичких процена и доношења предлога програма поступања, на основу кога Управница доноси Одлуку о програму поступања. Психодијагностичку процену и доношење предлога програма ради стручни тим састављен од шефа Одсека за третман, начелника Службе за обезбеђење и лекара. У Одсеку за третман васпитни радници раде како на пријему, тако и на спровођењу програма поступања према осуђенима. Према наводима васпитне раднице, било би добро када би се на пословима пријема лица лишених слободе упослио психолог, који би био задужен за психодијагностичку процену. У тренутку посете тима НПМ, 13 осуђених је било у пријемном одељењу. Увидом у поједине досијее осуђених утврђено је да садрже сву потребну документацију на пријему. О начинима заштите својих права, као и обавезама које имају током извршења казне осуђена и прекршајно – кажњена лица се упознају у пријемном одељењу о чему потписују изјаву да су упознати са истим.

2.4.1.3. Спровођење програма поступања

Третмански рад са осуђеним и прекршајним лицима састоји се од индивидуалног рада, радног ангажовања, и повремених спортско – рекреативних и културних активности. Према наводима васпитне раднице, у Заводу није могуће организовати групне радионице, посебно за лица смештена у објекту Завода, јер не постоји просторија у којој би се групни рад могао обављати, а ни васпитни радници нису прошли обуке за групни рад¹²⁰.

Индивидуални рад састоји се од индивидуалних разговора који су планирани и непланирани. До првог рока одређеног за преиспитивање програма поступања обаве се три планирана разговора, обично сваки на месечном нивоу. Први планирани разговор је обично месец дана од разврставања у групу и тиче се адаптације осуђених у осуђенички колектив. Међутим, када ће се обавити први разговор зависи и од мотивисаности осуђених за разговор, тако да рок од месец дана није фиксиран. Преостала два планирана разговора тичу се испуњења постављених индивидуалних циљева, а некад и услед неприлагођених понашања осуђених, која за последицу имају дисциплинске преступе према њима. Непланирани разговори обављају се на иницијативу осуђених и тичу се остваривања њихових права у Заводу и ван њега. Васпитни радници воде евиденцију о обављеним индивидуалним разговорима. Увидом у ове евиденције, уочено је да су разговори информативног карактера и тичу се остваривања права осуђених или изражавања незадовољства третманским радом, а не планских са сврхом испуњења постављеног индивидуалног циља. Према наводима начелнице Одсека за третман, евиденције о планским разговорима постоје, али увидом у постојеће евиденције нису уочене планске активности и сусрети. Како Директива о начину рада службеника третмана предвиђа да

¹²⁰ Види препоруку под бројем 16.

индивидуални циљеви морају бити јасни, мерљиви и временски ограничени¹²¹, евиденција о планским разговорима и сусретима у вези остварења постављених индивидуалних циљева, посебно је значајна приликом крајње процене о успешности извршења постављеног циља.

17.

Одсек за третман у ОЗ Зрењанин у евиденције о индивидуалним разговорима са осуђенима уносиће и обављене планске активности и тематске разговоре у вези са постављеним индивидуалним циљевима ради крајње оцене успешности постављеног индивидуалног циља.

Увидом у поједине извештаје о остваривању програма поступања, уочено да се не покреће иницијатива за измену програм поступања, под образложењем да је осуђени немотивисан да учествује у реализацији програма поступања и његов негативно оцењен однос према третману, иако је сходно Директиви о начину рада службеника третмана у Заводима, обавеза васпитног радника да осуђеног подстиче на активну сарадњу, што позитивно утиче и на мотивацију осуђеног да прихвати програм поступања и учествује у њему.¹²²

2.4.1.4. Измена програма поступања / накнадно разврставање

На дан посете НПМ број осуђених и прекршајно – кажњених у Заводу био је 116, од тога 98 осуђених и 18 прекршајно – кажњених лица. У тренутку посете НПМ од укупног броја осуђених, њих 52 је у групи В, 12 у групи Б и 16 осуђена у групи А¹²³.

Код казни затвора до годину дана, према наводима васпитног радника, преиспитивање програма поступања обавља се пре рокова предвиђених Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању¹²⁴. Преиспитивање зависи од дужине казне, остваривања програма поступања, испуњености индивидуалних циљева и других околности које могу настати током извршења казне. Од почетка 2018. године, од укупно 61 осуђених, разматраних за измену програма поступања, њих четворо је стекло услов за прелазак у повољнији смештај, односно из В1 у В2. Према наводима начелнице, мали број осуђених који су променили смештај последица је што су већина осуђених вишеструки повратници, који обично имају и нове кривичне поступке у току или нове казне што им аутоматски онемогућава да напредују у повољнији смештај, док се поступци не окончају. Међутим, иако су могућности за напредак у третману мале, осуђенима се кад год је то могуће и кад се испуне законски услови додељују проширена права и погодности. У разговору са лицима лишеним слободе у згради Завода, већи број њих је изразио незадовољство услед немогућности напретка у повољнији режим третмана и промену смештаја.

¹²¹ Мишљење службеника третмана за програм поступања, пета област, страна 8.

¹²² Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље „Мишљење службеника третмана за програм поступања, тачка 2. процедуре, стр.7.

¹²³ Неразврстаних лица у пријему било је 13

¹²⁴ "Сл. гласник РС", бр. 66/2015.

2.4.1.5. Социјална подршка и припрема за отпуст

Према наводима службенице третмана, сарадња са центрима за социјални рад је углавном добра (у даљем тексту: центри). Међутим, центри су обично неажурни у сарадњи са Заводом у достављању разних изјашњења. Као могући разлог наводи се велик обим посла у центрима за социјални рад. Изузетак су ситуације насиља у породици када се извештаји достављају у законом прописаним роковима. Центри се контактирају ради прикупљања додатних дијагностичких информација о осуђеном приликом ступања на извршење казне и доношења предлога програма поступања, ради остваривања права из социјалне заштите током извршења казне и сл. Током пријема, приликом доношења Одлуке о програму поступања процењује се и потреба осуђених за социјалном помоћу и постпеналном подршком и помоћи. Припрема за отпуст обично се састоји се од усменог информисања осуђених којим институцијама да се обрате у циљу пружања потребне помоћи и подршке, као и сарадње са породицом или другим блиским лице. Такође, у оквиру припреме за отпуст реализује се и програм самоефикасности којима се осуђени уче вештинама тражења посла. Са припремом за отпуст почиње су у зависности од дужине казни. Код казни од шест месеци до годину дана са припремом за отпуст почиње се одмах, док код дужих казни најкасније 3 месеца пре истека казне.

Одсек за третман поред третманских активности са лицима лишеним слободе прати и извршење појединих алтернативних санкција и то кућни притвор са електронским надзором и кућни затвор са и без електронског надзора. Алтернативна санкција „саветовања и пружања подршке и помоћи лицу после извршене казне затвора да избегну поновно чињење кривичних дела се не спроводе, јер како наводи васпитна радница, није јој познато шта би подразумевао тај опис посла. Одсек за третман са радом праћења извршења алтернативних санкција почео је почетком 2014. године. У тренутку посете НПМ, на извршењу алтернативних санкција било је 17 лица, и то, њих 15 на мери кући затвор са електронским праћењем и 2 лица на мери кућни притвор¹²⁵ са електронским праћењем. С обзиром на недостатак навогица, према наводима васпитне раднице, око 180 лица чека на извршење алтернативне санкције са електронским праћењем.

2.4.2. ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

У Заводу се не спроводе сертификоване обуке за оспособљавање осуђених за поједина занимања, осим обавезне обуке коју сваки осуђени и прекршајно – кажњени пролази приликом упошљавања у Заводу. Пре 4 године у Заводу је била организована обука за пекаре у сарадњи са Средњом прехрамбено – хемијском школом, а цена обуке по осуђеном је била 20.000. динара. Од тада није било обука у Заводу. Управница наводи да Управа за извршење кривичних санкција није одобрила средства за спровођење обука за 2018. годину. Према наводима васпитне раднице, једино се ради на описмењавању осуђених и прекршајно – кажњених, које спроводи запослена ангажована на културно – просветним активностима. С обзиром да не постоји посебан простор за спровођење обука, описмењавање се обавља у трпезарији, у коју слободно улазе и лица која нису укључена у описмењавање, што може да омета и деконцентрише осуђене укључене у овај вид обуке.

¹²⁵ У тренутку НПМ посете, притворска јединица у Заводу је била пренасељена. Предвиђени смештајни капацитет у притвору је 60 места, док је у тренутку посете у притвору било 98 лица. Према наводима управнице, у последње време притвор је преоптерећен, јер има доста осумњичених за насиље у породици, где судови услед повећаног ризика од понављања насиља не изричу алтернативну меру кућни притвор, с обзиром да осумњичени мора да се удаљи из окружења у коме је живео у циљу заштите жртве.

У тренутку посете Заводу, није било рада на описмењавању осуђених, јер није било заинтересованих. Учитељица наводи да се описмењавање ради тако што се осуђенима помаже како се пише радна биографија, како се конкурише за послове, како се пише писмо којим се тражи посао и слично. Васпитна радница наводи, да се осуђена лица углавном стиже да признају да су неписмена, па одатле и слаба заинтересованост за истим.

С обзиром да се у Заводу извршавају кратке казне (углавном до годину дана, мада има осуђених и са дужим казнама), као и да је тај период кратак како би се организовале и спровеле дугорочније третманске активности, НПМ је става да овај период треба искористити за већи број различитих обука и курсева, пружити могућност учешћа што већем броју осуђених и искористити предности кратког трајања казни, али и обука чији је завршетак извеснији, а самим тим је и мотивација осуђених за учешћем већа. Ово је посебно значајно, ако се има у виду образовна структура лица лишених слободе у Заводу. Од 98 осуђених колико их је било у тренутку посете НПМ, њих 67 су без образовања, са основним или недовршеним основним образовањем. Мањи број (35), има завршену средњу школу трећег и четвртог степена, а једно лице је са вишом школом.

Пружањем могућности учешћа у разним врстама обука окупира се и време осуђених, позитивно утиче на личност осуђених чиме се повећава вероватноћа напретка у третману, а истовремено и доприноси доброј психосоцијалној клими у Заводу. Све ово може да допринесе и успешном повратку у друштво након истека казне и смањењу могућности за пенилошки и криминолошки поврат.

18.

УТВРЂЕНО

У Заводу се не организују обуке за лица лишена слободе.

РАЗЛОЗИ

Сваки затвор треба да настоји да свим затвореницима омогући приступ образовним програмима који су што је могуће свеобухватнији и који задовољавају њихове индивидуалне потребе, истовремено водећи рачуна о њиховим тежњама.

Приоритет имају затвореници који су неписмени или они који немају основно или вокационо образовање.¹²⁶

Систематски програм образовања, укључујући оспособљавање за стицање вештина у циљу унапређења свеукупног нивоа образовања и припремања за вођење одговорног живота без криминала, кључни је део режима за затворенике. Сви затвореници охрабриваће се да учествују у образовним програмима и програмима обуке. Образовни програми за затворенике одређује се према дужини њиховог боравка у затвору.¹²⁷

Са становишта СПТ-а, недостатак активности може имати озбиљне последице по здравље и добробит лица лишених слободе. Рад и образовање су важни елементи у припреми затвореника за живот изван затвора. Поред тога, програми и активности играју важну улогу у обезбеђивању сигурности затвореника и особља и стога су кључни елементи у спречавању злостављања. Ако затвореници остају дуже време у присилној пасивности и у лошим условима, повећава се тензије у затворском установи и спречавају напори за успостављањем безбедности кроз позитивне

¹²⁶ Европска затворска правила, прав. 28.1. и 28.2.

¹²⁷ Европска затворска правила, прав. 106.1. – 106.3.

односе и активности. СПТ препоручује да власти учине заједничке напоре да обезбеде програме и активности, укључујући рад и образовање, за све затворенике.¹²⁸

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција определиће средства на годишњем нивоу за реализацију обука и курсева у ОЗ Зрењанин.

2.4.3. УПОШЉАВАЊЕ

У Заводу постоје могућности за упошљавање осуђених и прекршајно-кажњена лица. Распоређивање лица лишених слободе на радна места у Заводу ради се сходно „Одлуци о разврставању послова на којима се обавља оспособљавање за рад и стручно усавршавање осуђених лица“¹²⁹. У складу са овом Одлуком, осуђена и прекршајно – кажњена лица упошљавају се на пословима пољопривредне производње (сточарство и ратарство), пословима угоститељске и занатске производње и на општим пословима (лакши физички и остали повременни послови). Послови су подељени на:

- послове у седишту Завода за укупно 22 извршиоца¹³⁰
- послове на Економији Завода за укупно 29 извршиоца

Према службеним подацима из претходног упитника, укупан број радно ангажованих у тренутку посете НПМ био је 55 осуђених и прекршајно – кажњених лица¹³¹, од тога, 46 упуслено у Заводу и 9 ван Завода. У затвореном одељењу упуслено је 14 осуђених, у полуотвореном 5, а у отвореном 32 осуђена. Према подацима Одсека за третман, број осуђених упуслених у тренутку НПМ посете био је 72, укључујући и 25 осуђених ангажованих у радној групи, односно на лакшим физичким пословима у Заводу¹³².

Према наводима управнице, послови ван Завода су на чишћењу пијаце, где су упуслена 3 осуђена и у фирмама за обраду метала (производња шахтова, роштиља) где је ангажовано 5 осуђених. Такође, неки раде и на одржавању круга у градској топлани 10 месеци годишње. Такође, управница наводи да су поједине фирме заинтересоване да упусле осуђене након истека казне који су током извршења казне били упуслени код тога послодавца. НПМ похваљује праксу упошљавања осуђених из затвореног одељења и напоре које Завод чини како би осуђени стекли и одржавали радне навике и како би употпунили слободно време и такође охрабрује Завод да упусли већи број заинтересованих осуђених у затвореном одељењу, с обзиром да њима највише недостају сврсисходне активности у континуитету.

Притворена лица у Заводу се не упошљавају.

¹²⁸ Извештај Поткомитета за спречавање мучења и другог окрутног, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (Извештај Поткомитета УН) о посети Малдивима, САТ/ОР/МДВ/1 од 26. фебруара 2009. год, пар. 223.

¹²⁹ Број 24-27/15-02 од 8 јануара 2015. године

¹³⁰ У овај број не улазе извршиоци који се упошљавају сходно потребама Завода на повременим лакшим физичким пословима у оквиру радне групе

¹³¹ 51 осуђени и 4 прекршајно – кажњених лица

¹³² Осуђени ангажовани на пословима одржавања и чишћења затвора

19.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Притворена лице у Заводу се не упошљавају.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Комитет препоручује да органи Републике Србије уложе веће напоре у обезбеђење више могућности за рад (по могућству неке струковне вредности) за све осуђене затворенике.¹³³</i></p> <p><i>Притвореник се може обавезати да обавља радове нужне за одржавање чистоће у просторији у којој борави. Ако притвореник то захтева, судија за претходни поступак, односно председник већа, уз сагласност управника завода, може дозволити да он ради у кругу завода на пословима који одговарају његовим психичким и физичким својствима, под условом да то није штетно за вођење поступка. За тај рад притворенику припада накнада коју одређује управник завода.¹³⁴</i></p> <p><i>По одобрењу органа који води поступак, а уз сагласност управника завода, притвореник се на свој захтев може упослити да ради на пословима у кругу завода који одговарају његовим психичким и физичким својствима, под условом да то није штетно за вођење поступка.¹³⁵</i></p> <p><i>СРТ позива затворска власт заинтересованих земаља да усвоје и имплементирају свеобухватни режим активности изван ћелије. Циљ је да се притвореницима (као и затвореницима) осигура да могу да проведу разумни део дана (тј. осам сати или више) изван њихових ћелија, ангажовани у сврсисходним активностима различите природе (рад, образовања, спорт, рекреација). Што је дужи период притвора, режим активности би требало бити разноврснији. Свим затвореницима, без изузетка, мора бити понуђено најмање један сат вежбања на отвореном, у одговарајућим објектима.¹³⁶</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Зрењанин предузеће мере како би се упослила притворена лица.</p>

Лица лишена слободе добијају надокнаду за рад, која се обрачунава сходно времену проведеном на раду и коефицијенту сложености посла. Радно време је 8 или 4 часа у зависности од врсте посла. Радно ангажована лица имају права на дневни, недељни или годишњи одмор. Приликом упошљавања лица лишених слободе, води се рачуна о њиховој радној способности, ранијој осуђиваности и безбедносним ризицима. Према наводима васпитне раднице од почетка 2018. године није било повреда на раду.

2.4.4. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

2.4.4.1. Време изван затворених просторија и физичке активности

У згради Завода постоји шеталиште намењено за лица лишена слободе које је прекривено надстрешницом. Простор за шетњу је простран и у њему се налазе справе за згибове и пропадање, кош и клупа за седење. Шетња притвореника траје најдуже сат времена дневно, а за осуђене из затвореног одељења мало дуже. Током разговора са притвореницима из различитих просторија спаваоница, тим НПМ је добио информацију

¹³³ Извештај о посети СРТ, СРТ/Inf (2016) 21, пар. 67.

¹³⁴ Законик о кривичном поступку чл. 218. ст. 5.

¹³⁵ Правилник о извршењу мере притвора, чл. 44.

¹³⁶ Стандарди СРТ о притвору, пар. 58.

да осим петка када су посете, бораве по правилу пола сата, а највише сат времена на свежем ваздуху у шетњи.

20.

УТВРЂЕНО

У Заводу се притвореницима не омогућава кретање на свежем ваздуху у трајању од најмање 2 часа сваког дана.

РАЗЛОЗИ

Притворенику ће се обезбедити кретање на свежем ваздуху у трајању од најмање два часа дневно, у складу са прописима.¹³⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Зрењанин ће притвореницима обезбедити кретање на свежем ваздуху у трајању од најмање два часа дневно.

Када су временске прилике лоше, лицима лишеним слободе у згради Завода је отежано остваривање права на време изван затворених просторија и бављењем физичким или другим спортским активностима, јер не постоји теретана у затвореном. Током зимских месеци, лица лишена слободе време углавном проводе или у својим собама или у трпезарији где играју шах.

С обзиром на недостатак смештајних капацитета у Заводу за лица лишена слободе, тим НПМ сматра да ће се решавањем овог питања обезбедити и услови за физичке и спортске активности у затвореном простору.

У Заводу не постоји календар спортских догађаја, већ се повремено организују шаховски турнири за осуђена и прекршајно – кажњена лица из В и Б групе у згради Завода, где се укључују сви без обзира на групу. У току ове године у шаховском турниру учествовало је 18 осуђених. За осуђена и прекршајно – кажњена лица на Економији организују се спортски дани, најчешће такмичење у фудбалу.

Увидом у поједине досијее утврђено је да се код оцењене високо ризичне области у делу слободних активности наводе „културно – просветне и спортске активности“, без конкретизовања активности у које осуђене треба укључити, каква је структура слободног времена потребна, односно какав је план и организација тих активности (које активности, колико често и када ће се спроводити) које ће водити до смањења ризика у овој области.

21.

УТВРЂЕНО

У Заводу у појединим мишљењима службеника третмана код области „поступци и активности према осуђеном“ нису прецизиране активности које ће се предузимати у циљу смањења високог степена ризика за област која је оцењена као таква.

¹³⁷ Правилник о извршењу мере притвора ("Сл. гласник РС", бр. 132/2014), чл. 45 ст. 1.

РАЗЛОЗИ

Интервенције у оквиру Програма поступања треба посебно да се односе на области функционисања осуђеног процењене високим и средњим степеном ризика.¹³⁸

Сврха израде Предлога програма поступања јесте дефинисање улоге и учешће чланова стручног тима у начину одређивања и распоређивања осуђеног у групу, одељење, смештај, као и одређивање поступака и активности који ће бити реализовани.¹³⁹

У рубрику „Организовање слободног времена“ навести како би било примерено структурирати слободно време, укључивање у постојеће секције и сл.¹⁴⁰

ПРЕПОРУКА

Службеници третмана у будућем поступању ће код области „поступци и активности према осуђеном“ наводити прецизне активности у циљу смањења високог степена ризика за област која је оцењена као таква.

2.4.4.2. Културне и друге активности

У Заводу се за потребе организовања културно – уметничких активности користи пространа сала за посете. На месечном нивоу одржи се једна културно – уметничка активност у Заводу. Према наводима васпитних радника, у Заводу се повремено организују позоришне представе. Увидом у евиденцију о одржаним културно – уметничким активностима уочено је да се у Заводу за лица лишена слободе организују музичко – поетске и књижевне вечери, забавне вечери где се позивају глумци, као и разни концерти. Такође, уочено је и да је заинтересованост лица лишених слободе за ове догађаје велика, те да сваком догађају обично присуствује и до 50 лица. Осуђенима се омогућује и учешће и на фестивалима беседништва који се одржавају у другим заводима.

НПМ похваљује праксу организовања културно – уметничких активности у циљу окупирања слободног времена осуђених и прекршајно – кажњених лица и задовољења њихових потреба за културно – уметничким стваралаштвом, посебно оних смештених у згради Завода, али такође сматра да би било добро направити структуру коришћења слободног времена, где би осуђени сходно њиховим афинитетима и вољи имали активно учешће.¹⁴¹

¹³⁸ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, број 110-00-14/15-01 од 29. октобра 2015. год.

¹³⁹ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље: "Израда предлога програма поступање стручног тима".

¹⁴⁰ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, V област: "Мишљење службеника третмана за програм поступања".

¹⁴¹ Види препоруку изнад

2.4.5. ОБАВЕШТАВАЊЕ

2.4.5.1. Штампа

Према наводима службенице третмана, лица лишена слободe имају могућност да купују штампу на кантини Завода. Осуђени наручује штампу уторком, а доставља им се четвртком. Осуђенима у групи В штампу доставља Служба за обезбеђење или лица које ради на кантини, док осуђени из других група могу сами да узимају штампу у радно време кантине.

2.4.5.2. Телевизија

Сва осуђена и прекршајно – кажњена лица имају могућност да прате телевизијски програм у својим собама или дневном боравку.

2.4.5.3. Библиотека

У Заводу постоји библиотека за осуђена лица која се налази на првом павиљону у згради Завода. Библиотека је отворена сваког радног дана у периоду од 08:00-12:00 часова. У библиотеци је упуслен осуђени из Б групе. У библиотеци постоји око 3000 наслова. Такође, постоји домаћи прописи којима је регулисано извршење кривичних санкција и преведени на енглески, румунски, ромски, мађарски и албански језик. У тренутку посете у Заводу су била три притвореника из Аустрије, али није било прописа на немачком језику. Споразумевање са овим лицем према наводима управнице обавља се на немачком језику, јер неки од запослених знају немачки.

2.4.6. ПОСЕТЕ

Осуђеним лицима омогућене су отворене посете два пута месечно по сат времена. Простор за посете је велика сала са столовима и столицама. Посете притвореницима су петком и трају само по пола сата. Посете адвоката су такође петком од 13 часова и обављају се или у посетној сали или у посебној просторији за посете адвоката.

Посете у посебној просторији реализују се од пре две године, када је обезбеђена просторија (контејнер) на шеталишту за ове посете. Посете се реализују понедељком и средом и трају по два сата. Лица лишена слободe се за посете у посебној просторији пријављују код припадника Службе за обезбеђење који прави листу осуђених за посете. Током посете командир буде на пристојној удаљености, јер у просторији нема аларм за позивање страже. Посета углавном доноси сопствену постељину. Када су у питању посете ванбрачних партнера, према наводима управнице довољно је да ванбрачна супруга донесе потврду из месне заједнице/ општине да је са осуђеним у ванбрачној заједници и посете се одобравају.

2.4.7. ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА

2.4.7.1. Пакети

Лицима лишеним слободe се омогућује два пута месечно пријем пакета, који се прегледа у присуству лица. У ситуацијама када пакет садржи ствари које лице не може поседовати, исте се враћају доносиоцу непосредно. Дозвољена тежина пакета је до 10 килограма. Према

наводима васпитних радника, у пакете није дозвољено унети, кафу, шећер и сл., односно производе чија садржина не може да се провери.

Према наводима лица лишених слободе у пакетима није дозвољено да се добијају артикли које је могуће купити преко кантине. Завод уручује записник лицу са тачно наведеним артиклима које су нису дозвољени да се приме преко пакета. Тим НПМ је остварио и увид у један од таквих записника, у којем су између осталог наведене влажне марамице и нес кафа од 100 грама као артикли који нису могли да се приме преко пакета.

22.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Зрењанин ће омогућити лицима лишеним слободе да преко пакета добијају артикле који нису идентични онима које могу да купе преко кантине.

2.4.7.2. Новчане пошиљке

Лица лишена слободе имају право на неограничено примање и слање новчаних пошиљки. Новчане пошиљке се ушлаћују на депозит лица. На месечном нивоу лица могу трошити одређену суму новца за набавку прехранбених и других ствари за личну употребу које се обезбеђују преко Завода.

2.4.7.3. Телефонирање

Осуђеним лицима омогућено је коришћење телефонских говорнице у Заводу. Завод поседује и телефонске картице које се дају лицима лишеним слободе да обаве први позив о трошку Завода приликом пријема. О пријему притвореника обавезно се зову сродници одмах након пријема. Осуђени у групи В имају право на телефонски позив 4 пута недељно у трајању од око 10 минута, с тим што им се у складу са могућностима Завода дозвољава и чешће телефонирање. Осуђени из групе Б и А свакодневно могу да користе телефонске говорнице. Телефонске картице купују се преко кантине. Понекад се јављају проблеми успостављања везе, што су техничке сметње оператера.

2.4.8. ВЕРСКА ПРАВА

У Заводу не постоји посебна просторија за обављање верских обреда, већ се за те потребе користи посета сала. Свештено лице долази најчешће по позиву Завода и то обично последње суботе у месецу. Верске литературе има, али не много. Осуђенима се омогућује исхрана у складу са верским убеђењима или за време поста. Такође лица муслиманске вероисповести обезбеђује се посебна исхрана у време Рамазана.

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

2.5.1. ОРГАНИЗАЦИЈА

2.5.1.1. Здравствена служба

У ОЗ Зрењанин су уговором о делу ангажовани један лекар опште праксе и један лекар психијатар. Поред њих, на неодређено време су запослена 2 медицинска техничара.

У Заводу није организовано 24-часовно дежурство здравственог радника. Лекар ради радним данима по два до три сата, почевши од 15:00 часова. Лекар психијатар долази једном недељно, без фиксираног термина доласка. Ноћу и у хитним случајевима позива се Служба хитне медицинске помоћи, чији лекари интервенишу у просторијама Завода. У време коришћења годишњих одмора, ангажује се лекар опште праксе из Дома здравља, који долази свакодневно. Медицински техничари раде радним данима у две смене, и то, од 7:00 до 15:00 часова и од 13:30 – 20:00 часова, а суботом само пре подне (од 7:00 до 14:30 часова). Медицински техничари долазе и недељом у јутарњим часовима, због поделе метадонске терапије.

Према речима лекара и медицинске сестре, за успешно обављање здравствене заштите у Затвору, било би потребно продужити радно време лекара и запослити још најмање једног медицинског техничара.

23.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Заводу није обезбеђено континуирано присуство медицинског особља.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>У погледу потребе за хитном негом, требало би да увек постоји дежурни лекар. Надаље, особа стручна да пружи прву помоћ требало би увек да буде присутна у просторијама затвора, и то по могућности неко са признатом стручном спремом за здравствену негу.¹⁴²</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се у ОЗ Зрењанин ангажовао довољан број медицинских техничара за стално присуство медицинског особља у Заводу.</p>

2.5.1.2. Здравствене евиденције

Свако лице лишено слободе има здравствени картон који отвара лекар приликом пријема лица у Затвор. Здравствени картони се чувају у ординацији, на отвореним полицама. Према изјави медицинског техничара, у време када у амбуланти нема здравствених радника (ноћу и викендом) иста се закључава, а по један примерак кључа имају здравствени радници и командир.

Лица лишена слободе могу остварити увид у налазе о свом здравственом стању и у здравствени картон.

Евиденција обављених прегледа води се у посебном протоколу, а где је за сваки преглед назначен датум, име пацијента, разлог прегледа и прописана терапија, као и у здравственом картону лица. Увидом у насумично изабране здравствене картоне, види се да су исти попуњени на адекватан начин. Постојеће рубрике које се односе на први преглед су регуларно попуњене, рубрике које се односе на посебне прегледе су потписане и

¹⁴² Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 35.

оверене факсимилом, са назначеним датумом прегледа. У картонима хронично оболелих лица присутна је и додатна медицинска документација – специјалистички извештаји, лабораторијски налази и друга.

У Затвору се, осим здравствених картона и протокола прегледа, воде и следеће евиденције, у виду посебних регистара:

- протокол психијатријских прегледа,
- евиденција самоповређивања,
- евиденција повреда на раду,
- евиденција о специјалистичким прегледима обављеним ван Затвора,
- евиденција умрлих у Затвору,
- интерна евиденција о санитарним прегледима.

2.5.1.3. Праћење здравственог стања

Лекар управнику Завода у писменој форми подноси периодичне – месечне извештаје о броју и врсти обављених лекарских прегледа. У случају потребе, лекар подноси извештаје и о здравственом стању појединих лица лишених слободе.

За поједина лица, уколико је то неопходно због здравственог стања, лекар одређује посебан јеловник и доставља га кувару у писаној форми.

2.5.1.4. Просторије за пружање здравствене заштите

Завод за потребе лекарске ординације користи једну просторију на другом спрату зграде површине око 8 м², недовољно пространу и недовољно осветљену. У амбуланти се налази потребан намештај, сто, столице, кревет и параван. Испред амбуланте не постоји простор који служи као чекаоница за пацијенте. Према изјави лекара, пацијенте доводе припадници Службе за обезбеђења, једног по једног, а на основу списка пријављених за преглед.

Од инструмената ординација поседује: вагу за мерење телесне тежине, апарат за мерење крвног притиска и слушалице, апарат за одређивање шећера у крви, ЕКГ апарат, суви стерилизатор, отоскоп, риноскоп, оксиметар, боцу са кисеоником, амбу-балон и инхалатор, као и инструменте потребне за превијање и мање хируршке интервенције. Према наводима лекара, Завод је набавио негатоскоп за преглед рендген филмова, али исти још није монтиран у амбуланти.

24.

УТВРЂЕНО

У заводској амбуланти (посебној просторији за обављање здравствених прегледа) недостају подна лампа за преглед и негатоскоп за преглед рендген филмова.

Завод не располаже посебном просторијом за обављање амбулантних интервенција.

РАЗЛОЗИ

Затворска здравствена служба морала би да обезбеди медицински третман и здравствену негу, као и одговарајући режим исхране, те физиотерапијске, рехабилитацијске или било које друге

потребне специјалне погодности, под условима који су упоредиви са онима који се пружају пацијентима у заједници на слободи. За то треба обезбедити здравствено, болничко и техничко особље, те просторије, инсталације и опрему.¹⁴³

*Посебна просторија за обављање здравствених прегледа мора имати: одговарајући број столова и столица; сто за преглед; параван за обезбеђење приватности осуђеног; орман за смештај лекова који се закључава; орман за одлагање здравствене документације; стетоскоп; апарат за мерење крвног притиска; неуролошки чекић и лампу; **подну лампу за преглед**; дигитални глукометар; једнократне тестове за дијабетес; спатуле; стерилизатор; термометар; апарат за давање кисеоника са боцом; АМБУ сет за реанимацију; **негатоскоп за преглед рендген филмова**; прибор за прву помоћ; хируршки сет инструмената за мале хируршке интервенције у касети; завојни и други потрошни медицински материјал, као и другу неопходну опрему за здравствени преглед и обављање амбулантних интервенција.¹⁴⁴*

ПРЕПОРУКА

Завод ће обезбедити да амбуланта (посебна просторија за обављање здравствених прегледа) буде опремљена подном лампом за преглед, негатоскопом за преглед рендген филмова, као и другом неопходном опремом за здравствени преглед и обављање амбулантних интервенција.

У складу са техничким могућностима, Завод ће обезбедити посебну просторију за обављање амбулантних интервенција.

На првом спрату зграде, налазе се 3 собе које се по потреби користе за смештај оболелих осуђених и то:

- Једна соба капацитета за 3 особе са једним креветом на спрат и једним обичним креветом; у соби су актуално смештене 2 особе – једна хронични болесник и један осуђени који наводи да нема здравствених тегоба. У соби се налази потпуно одвојени тоалет, као и умиваоник. Извор природног светла је недовољан јер је прозор високо постављен. Вештачко осветљење је довољно.
- Друге две собе су са по два обична кревета, одвојеним тоалетом и умиваоником, у њима актуелно није било смештено ни једно лице. Једна од ових соба је под видео надзором и, према изјави лекара, служи за смештај особа склоних самоповређивању.¹⁴⁵

Хигијена у свим собама за смештај оболелих лица је незадовољавајућа и санитарне инсталације су у лошем стању.

25.

УТВРЂЕНО

Квалитет смештаја у просторијама за смештај оболелих лица је лош, доступност природне светлости у једној од њих је недовољна, санитарне инсталације су у лошем стању и хигијена је незадовољавајућа.

¹⁴³ Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, пар. 38.

¹⁴⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 23. ст. 4.

¹⁴⁵ Више о овој просторији у поглављу 2.1.1.

РАЗЛОЗИ

Сви смештајни простори намењени употреби затвореника, а посебно за спавање, морају испуњавати све здравствене услове, уз дужну пажњу према климатским условима, а посебно кубичној запремини ваздуха, минималном простору, осветљењу, грејању и вентилацији.¹⁴⁶

У свим местима у којима се од затвореника захтева да живе или раде прозори ће бити довољно велики да осуђеницима омогуће читање или рад на природном светлу и да буду конструисани тако да могу дозволити улазак свежег ваздуха без обзира да ли постоји вештачка вентилација.¹⁴⁷

Сви делови затвора које редовно користе затвореници морају се правилно одржавати и у њима савесно одржавати чистоћу.¹⁴⁸

У свим објектима у којима затвореници морају да живе, раде или да се окупљају:

а. прозори морају бити довољно велики да омогуће читање и рад уз природно светло у нормалним условима и морају омогућити доток свежег ваздуха, осим уколико не постоји одговарајући систем за климатизацију.¹⁴⁹

Приступ одговарајућем тоалету и одржавање добрих хигијенских стандарда представљају суштинске компоненте хуманог окружења.¹⁵⁰

ПРЕПОРУКА

Завод ће унапредити квалитет смештаја у просторијама за смештај оболелих лица, побољшаће доток природне светлости у просторији у којој је он недовољан, поправиће или заменити санитарне инсталације и побољшати стање хигијене.

2.5.1.5. Апотека, подела лекова и терапије

У склопу амбуланте налази се посебна просторија која се закључава и у којој се налази приручна апотека, док се у самој амбуланти налази фрижидер у којем се чувају ампулирани лекови и инсулин. Лекар преписује лекове, медицински техничар дели терапију радним данима и викендом ујутру и у подне, као и метадонску терапију недељом ујутру, док терапију суботом увече и недељом лицима лишеним слободе дистрибуирају припадници Службе за обезбеђење. Сви лекови се налазе у посебним дозерима са назначеним именом, бројем собе, као и временом пијења лека. Потребне лекове може доставити и породица лица. Ове лекове лекар прегледа и потом одобрава начин њихове употребе. Према изјави лекара, код лица лишених слободе у спаваоницама се налази највише по неколико таблета аналгетика.

Став је НПМ, као и ЦПТ,¹⁵¹ да није посао припадника Службе за обезбеђење да издају преписане лекове, већ да то може да обавља само квалификовано медицинско особље. Како би се ово остварило, потребно је пре свега ангажовати довољно медицинских техничара и другог медицинског особља, у вези чега је упућена препорука у поглављу 2.5.1.1. здравствена служба.

¹⁴⁶ Нелсон Мандела правила, прав. 13.

¹⁴⁷ Нелсон Мандела правила, прав. 14.а.

¹⁴⁸ Нелсон Мандела правила, прав. 17.

¹⁴⁹ Европска затворска правила, прав. 18.2.а.

¹⁵⁰ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 49.

¹⁵¹ Извештај ЦПТ о посети Кипру, ЦПТ/Инф (2012) 34, пар. 80.

2.5.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Редовни здравствени прегледи лица се Затвору обављају сваког радног дана, осим викендом и празником.

Према наводима лекара, месечно се изврши око 250 – 350 општих прегледа, односно око 20 психијатријских прегледа. Уколико има велики број лица пријављених за преглед, лекар обилази собе и у собама врши разговор са њима, те тако прави тријажу. Ови разговори се не уписују у здравствени картон. Овакве визите се врше и уколико нема великог броја лица пријављених за преглед, а најмање једном недељно.

Према евиденцији специјалистичких прегледа обављених ван Затвора, током маја 2018. године обављен је 21 преглед, у јуну 25, а у првој половини јула, до актуелне посете, 12 специјалистичких прегледа.

Лекарски прегледи се по правилу обављају уз присуство немедицинског особља, лекар наводи да прегледу углавном присуствује и радник Службе за обезбеђења. Ово су члановима тима НПМ навела и поједина лица лишена слободе.

26.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Лекарски прегледи у ОЗ Зрењанин се по правилу обављају у присуству немедицинског особља – припадника Службе за обезбеђење.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Сви здравствени прегледи затвореника (било по доласку или касније) морају се изводити тако да их не могу чути ни – осим уколико дати лекар друкчије не затражи – видети затворски службеници. Надаље, затвореници морају бити прегледани појединачно, а не групно.¹⁵²</i></p> <p><i>Здравствени преглед осуђеног врши се само у присуству здравственог радника, осим ако здравствени радник друкчије не затражи.¹⁵³</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>Лекарски прегледи лица лишених слободе вршиће се само у присуству здравствених радника, сем у случајевима када здравствени радник другачије не затражи.</p> <p>Припадници Службе за обезбеђење су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.</p> <p>Уколико лекар захтева присуство немедицинског особља прегледу и/или другим медицинским радњама, неопходно је да чињеница о таквом захтеву, као и подаци о присутном немедицинском особљу буду забележени у медицинској документацији за конкретно лице лишено слободе.</p>

¹⁵² Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, пар. 51.

¹⁵³ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 114. ст. 4; исто Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 25. ст. 2.

2.5.2.1. Прегледи по пријему

Након пријема у Затвор лекар обавља здравствени преглед примљеног лица истога дана, осим у случају привођења петком након радног времена и викендом, када се преглед обавља првог наредног радног дана. Преглед се састоји од разговора и прикупљања анамнестичких података, процене радне способности, општег физикалног прегледа, мерења крвног притиска, анализе евентуално донете медицинске документације и одређивања терапије. У склопу првог прегледа врши се скрининг за туберкулозу, односно попуњава се „Упитник за откривање симптома туберкулозе“.

Прегледи лица се врше и по њиховом повратку у Затвор са привременог одсуства дужег од 48 часова, као и пре отпуштања из Затвора.

Извршен је увид у насумично одабране здравствене картоне и установљено да се подаци – налаз физикалног прегледа уписују.

Уколико се приликом пријема у установу на лицу уоче телесне повреде за које наведе да су нанете насилно, ове повреде се документују: припадник Службе за обезбеђење који је уочио повреде приликом пријема о томе сачињава службену белешку; саставља се записник о повредама, у који вођа смене уноси време пријема лица, уочене повреде, наводе лица о начину њиховог настанка и чињенице обављања лекарског прегледа и обавештења начелника Службе, док начелник Службе уписује мере које је предузео; лекар саставља извештај након извођења на ванредни лекарски преглед, у који уписује податке о лицу и времену прегледа, прецизнији опис повреда, субјективни осећај лица (потешкоће које осећа), наводе лица о околностима под којима су повреде настале и мишљење лекара о повезаности навода и насталих повреда; напослетку повреде се фотографишу и фотографије штампају. Комплетна документација, заједно са писменом изјавом лица о начину настанка повреда, се доставља јавном тужилаштву. Увидом у неколико случајева, утврђено је да су лекарски прегледи обављани најдаље сутрадан по пријему и да је документација прослеђивана тужилаштву у року од неколико дана.

Документовање и извештавање о повредама уоченим на лицима лишеним слободе приликом њиховог пријема у ОЗ Зрењанин, за које постоје сазнања или наводи да су настале насилно, представља пример добре праксе коју треба да следе и остали заводи за извршење кривичних санкција.

Ова евиденција се води уназад неколико година и у посебном регистру се чувају сви случајеви. НППМ је уочио већи број њих: на пример, током 2016. године 3 случајева, током 2017. године 12 случајева и у досадашњем току 2018. године 2 случаја. У овим случајевима лица су наводила да су повреде задобили од полицијских службеника. Ипак, службеници Завода наводе да немају никаква сазнања о мерама које је јавно тужилаштво предузимало поводом ових обавештења и нису могли тачно да се присете када је и да ли тужилаштво прибављало додатна обавештења о овоме, било од Завода или повређеног лица. Током посете НППМ 2 лица се и даље налазило у овом Заводу. Чланови тима су обавили разговоре са њима. Они су поновили да су повреде добили од полицијских службеника и према њиховом виђењу догађаја мере принуде су биле примењене прекомерно или неовлашћено, а један од њих је тврдио и да су застрашивани чланови његове породице. Они су навели и да знају да Завод има детаљну документацију о томе, да лично нису

подносили никакве притужбе или пријаве против полицијских службеника и да нису саслушавани поводом ових навода. Један од њих је навео да је против њега поднета кривична пријава због напада на службено лице, а други да не жели да инсистира на утврђивању одговорности полицијских службеника, јер се плаши да би против њега могла да буде поднета кривична пријава.

НПМ са жаљењем констатује да, према подацима до којих је дошао у ОЗ Зрењанин, упркос уредном и детаљном извештавању јавног тужилаштва о наводима лица лишених слободе да је према њима поступано насилно од стране полицијских службеника, никакве истраге о томе нису предузимане.

2.5.2.2. Редовни (периодични) прегледи

У разговору са лекаром утврђено је да се систематски не обавља периодична контрола здравственог стања лица на извршењу казне затвора. Приликом редовних недељних визита лекар се упознаје са здравственим стањем свих лица лишених слободе и тако процењује потребу за евентуалним додатним прегледима. Такође наводи да се лабораторијски прегледи, тестови на ХИВ, ХБВ и ХЦВ раде свим лицима једном годишње, у новембру месецу.

2.5.2.3. Прегледи по захтеву

Процедура обавештавања лекара када се неко лице жали да је болесно заснива се на директном уписивању лица на списак. Списак пријављених за преглед саставља Служба за обезбеђење и доставља лекару. Лекар наводи да се, без обзира на списак пријављених за преглед, више пута дешава да припадници Службе за обезбеђење указују лекару да неко лице изгледа болесно, па се и оно позива на преглед.

2.5.2.4. Прегледи у посебним случајевима

Лекар прегледа осуђеног пре извршења мере упућивања у самицу и током извршења мере.

Медицински техничар наводи да се у Затвору изузетно ретко примењују средства принуде. Наводи да нема посебног протокола – евиденције у којој би се евидентирали медицински налази прегледа након примене ових мера.¹⁵⁴

2.5.3. ЛЕЧЕЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Лечење осуђеног се спроводи искључиво уз његов пристанак. Одбијање лечења се уписује у здравствени картон, а изјаву о одбијању лечења потписује само лице, што је увидом у медицинску документацију и потврђено.

2.5.3.1. Лечење и интервенције у заводу

У Затвору се пружа основна здравствена заштита – општи лекарски преглед, спроводи се одређена терапија (орални и ампулирани тип терапије), а врше се и мање хируршке интервенције (шивења и превијања). У хитним случајевима, када ни лекар ни медицински техничар нису у Затвору, стражари зову Службу хитне медицинске помоћи.

¹⁵⁴ Више о извештајима након употребе мера принуде у поглављу 2.3.2.3. Мере принуде.

Медицински техничар свакодневно обилази осуђеног који је болестан, те указује лекару на потребу за додатним прегледима. Лекар свакодневно не прегледа осуђеног који је болестан, већ то чини на захтев самог лица или пак по сугестији медицинског техничара.

Лекар је квалитет пружања здравствених услуга оценио као задовољавајући у постојећим условима. Навео је да се улажу максимални напори да се лицима лишеним слободе обезбеде сви потребни лекови, као и да им се организују сви потребни прегледи лекара специјалиста.

2.5.3.2. Лечење и интервенције ван завода

Уколико је потребно извршити специјалистички преглед ван Затвора, лекар пише упут као и пропратни акт који потписује управник. Прегледи се обављају углавном у Општој и Плућној болници у Зрењанину, а по потреби и у Болници у Кикинди, КЦ Војводине у Новом Саду, као и у Специјалној затворској болници у Београду. Прегледи се заказују и обављају у најкраћем могућем року, а повремено се јављају проблеми у организовању спровођења у случајевима немогућности превоза због недостатка службених возила или припадника Службе за обезбеђење који би били у пратњи.¹⁵⁵

На захтев лица омогућава се остваривање здравствене заштите ван Затвора, код лекара по избору уз претходно одобрење управника Затвора.

2.5.3.3. Стоматолошка заштита

Стоматолошку заштиту лица остварују у Специјалистичкој стоматолошкој поликлиници где се бесплатно може извршити услуга вађења зуба, док све остале стоматолошке услуге лица могу да обаве о свом трошку, у овој или некој другој установи по избору.

2.5.3.4. Лечење душевно оболелих лица

Лекар специјалиста психијатрије једном недељно прегледа лица у амбуланти Затвора, а сва лица прегледа обавезно након пријема у Затвор.

Лекар је навео да је већина душевно оболелих лица од раније била пацијент психијатријског одељења Опште болнице у Зрењанину, као и да има изузетно добру сарадњу са целим овим одељењем, тако да су лекари психијатри доступни практично у сваком тренутку.

Лица за које постоји опасност од самоповређивања се издвајају из колективног смештаја и смештају у просторију која је под видео надзором. Тако, осуђени који је почетком маја ове године претио самоповређивањем смештен је на 18 сати у ту просторију и дата му је терапија, лицу које се исекло по руци и прогутало жилете у фебруару 2017. године је одређена посебна мера усамљења, а лице које је у новембру прошле године ударио главом у телефонску говорницу је остављено да преноћи у овој просторији. Упркос томе, током ноћи је одломио плочицу са зида и касније претио да ће се исећи њоме, а повреду на глави је рукама погоршао, па је вођен на ушивање.

¹⁵⁵ Више о ресурсима којима располаже ова Служба у поглављу 2.3.2.2.4. Служба за обезбеђење.

Лица која су у ризику од самоповређивања је у неким случајевима, у интересу њиховог здравља и сигурности, потребно физички одвојити од других осуђеника и ставити их под надзор. Затворски службеници би морали за то време да обрате посебну пажњу на ове затворенике, како би спречили сваки њихов покушај да себе повреде.

2.5.4. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

2.5.4.1. Заразне болести

У Затвору у тренутку посете није било лица заражених ХИВ. Лекар је навео да постоје лица заражена хепатитисом Б и Ц, али посебна евиденција ових особа се не води. Тестирање се врши систематски једном годишње, у новембру месецу, а по потреби се врше и појединачна тестирања, на захтев лица или на основу процене ризика од стране лекара.

Приликом пријема у Затвор за свако лице се попуњава упитник за ТБЦ и лекар наводи да тренутно нема ризичних особа.

2.5.4.2. Болести зависности

Од болести зависности у Затвору је, према наводима лекара, било више особа зависника од психоактивних супстанци, као и алкохоличара. У време посете био је један зависник на метадонској терапији.

У Затвору се раде повремени контролни прегледи на околност конзумирања алкохола или психоактивних супстанци. Увидом у протокол прегледа установљено је да су тестови на психоактивне супстанце били негативни. Према изјави лекара и техничара, ранијих година се дешавало да поједина лица буду позитивна на седативе.

2.5.4.3. Повређивања

У Затвору се води посебна евиденција о повредама осуђених - књига повреда на раду и књига самоповређивања. Тренутно се користе књиге које су у употреби од 1988. године. У књигу повреда се уписују следећи подаци: редни број, МБ осуђеног, име и презиме, датум и место повређивања, опис повреде, начин настанка повреде, као и начин збрињавања, што је увидом и потврђено. Пре започињања збрињавања повреде, свака повреда се фотографише, а фотографије се чувају у архиви Затвора. Осим у књизи повреда, повреде се евидентирају и у здравственом картону, као и на посебном обрасцу у који се уписује време настанка повреде, време прегледа, детаљнији опис настанка повреде, као и мишљење лекара о повезаности изјаве лица са изгледом повреде. Овај образац потписује како лекар који је извршио преглед, тако и повређено лице.

У случајевима повреде лица лекар интервенише одмах. У време мониторинга у амбуланту је доведено једно лице које је изјавило да се повредило приликом силажења са кревета. Чланови мониторинга су лично присуствовали прегледу и збрињавању ове повреде од стране лекара и техничара.

2.5.4.4 Штрајк глађу

У случајевима штрајка глађу лекар интервенише одмах по сазнању и потом свакодневно прегледа лице које штрајкује. Преглед ових лица се састоји од уобичајеног физикалног прегледа, свакодневног мерења телесне тежине и вредности крвног притиска, док се ниво шећера у крви мери у просеку сваког другог – трећег дана. Прегледи се уписују у протокол и здравствени картон.

Извршен је увид у здравствене картоне лица која су штрајковали глађу и установљено је да се физикални прегледи обављају свакодневно, а подаци прегледа уписују.

2.5.4.5. Изложеност дуванском диму

Према наводима лекара, приликом првог прегледа лица се интервјуишу у вези са пушењем и настоји се да се непушачи издвоје од пушача.

У делу Завода који се користи за смештај притвореника опредељена је једна спаваоница (бр. 17) са 15 лежајева у коју се смештају искључиво непушачи. Спаваоница је оформљена у фебруару ове године. Ово су тиму потврдили и притвореници са којима је обављен разговор. Услед ограниченог простора и великог броја пушача, у делу Завода у којем су смештена осуђена лица не постоје техничке могућности за потпуно одвајање непушача од пушача.

2.5.4.6. Смртни случајеви

Увидом у евиденцију смртних случајева констатовано је да је последњи смртни случај у Затвору забележен 2016. године.

За два смртна случаја током 2016. године као узроци смрти наведене су асцит и суицид вешањем, а за случајеве током 2015. године канцер и један неутврђени узрок (*Mors ignota*). Извештаји о евентуално извршеним обдукцијама не постоје.

27.

УТВРЂЕНО

ОЗ Зрењанин не добија писани налаз и мишљење вештака који је извршио преглед и обдукцију леша лица које је у тренутку смрти било лишено слободе.

РАЗЛОЗИ

Где је то могуће, у евиденцију о лицу лишеном слободе се уносе подаци о околностима и узроцима повреда или смрти и, у случају друге, одредишту посмртних остатака.¹⁵⁶

Комитет препоручује да органи Републике Србије уведу праксу спровођења темељне истраге сваке смрти пацијента, нарочито са циљем да се утврди да ли се нешто може научити што се тиче поступака рада. Наиме, Комитет понавља своју препоруку да управа затвора и затворски лекари треба систематски да добијају закључак из извештаја о обдукцији (или макар обавештења о узроку смрти), као и све резултате судске истраге таквих случајева, у вези са

¹⁵⁶ Нелсон Мандела правила, прав. 8 (ф).

затвореницима који су умрли лишени слободe у затвору или спољној болници пошто су премештени из установа у којима су били.¹⁵⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Зрењанин ће од органа поступка (јавног тужиоца или суда који је одредио вештачење) прибављати писани налаз и мишљење вештака који је извршио преглед и обдукцију леша лица које је у тренутку смрти било лишено слободe.

2.5.5. ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР

2.5.5.1. Надзор над радом завода

Лекар у Затвору подноси управнику у писменој форми периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, извештаје када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне и друге.

Лекар повремено одлази у обилазак и контролу хигијене кухиње, санитарних књижица, начина чувања хране и другог, ови обиласци су ненајављени и о њима се води посебна евиденција. Лекар врши пробу и контролу квалитета хране.

2.5.5.2. Надзор над радом здравствене службе

Министарство здравља је последњи пут 2017. године извршило инспекцијски надзор ради утврђивања законом прописаних услова за обављање послова здравствене заштите у ОЗ Зрењанин. Нема података о томе да је Министарство здравља вршило надзор над стручним радом и пружањем здравствене заштите у Затвору. Такође, инспекција Министарства је током ове године посетила Завод испитујући притужбу једног лица лишеног слободe на пружену здравствену заштиту, а ради се и санитарни надзор.

Из службене белешке о посети Одељења за здравствену инспекцију Нови Сад из 2017. године види се да је извршена саветодавна посета, а везано за поштовање законитости рада и начин спровођења здравствене заштите прописане Законом, којом приликом су Затвору достављене препоруке у циљу отклањања неправилности.

¹⁵⁷ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, пар. 84.